

JAKT PÅ GAUPE I NORGE

Hefet er utgitt av Norges Jeger- og Fiskerforbund i samarbeid med Norsk institutt for naturforskning (NINA), som sammen med Direktoratet for naturforvaltning også har bidratt økonomisk til prosjektet.

Produktansvarlig/forfatter: Scott Brainerd, Dagh Bakka, John Odden og John Linnell.

Foto: Åsgeir Størdal (forside, s. 3, 7), Staffan Widstrand (s. 4), Lars Gangås (s. 8, 17), John Linnell (s. 9, 40), John Odden, (s. 13, 14), Dagh Bakka (s. 21, 23, 24, 26, 28), Torgeir Wittersø Skancke (s. 31, 35, 37).

Illustrasjon: Lars Jäderberg (s. 32, 36).

FORORD

NJFF ønsker en forvaltning av våre rovdyr mest mulig på linje med forvaltning av andre dyrearter, og har lagt til grunn at våre roviltarter har vært og fortsatt vil være en del av vår fauna. Arbeidet med å sikre naturgrunnlaget som leveområder for våre vilt- og fiskearter, er sammen med arbeidet for å sikre allmennhetens adgang til jakt og fiske, NJFFs hovedoppgave. Vi skal ta vare på naturens mangfold og sikre at allmennheten kan høste av naturens produksjonsoverskudd i form av jakt og fiske. NJFF stiller krav om at det skal åpnes for høsting av bestandene av våre store rovdyr gjennom jakt når forholdene tilsier dette. Dette er i tråd med vårt generelle syn om en bærekraftig høsting av våre viltarter. Et prinsipp NJFF fikk gjennomslag for da Stortinget behandlet rovviltspørsmålene i 2004. Her kan det sies at man har oppnådd en tilfredsstillende ordning som både ivaretar jaktinteresser og en bærekraftig artsforvaltning av de store rovdyrene. Det er jegerens jobb å forvalte rovdyrbestandene våre gjennom jakt, og i denne sammenheng er det viktig at man har gode kunnskaper om artenes biologi, levesett, atferd og lovlige jaktformer.

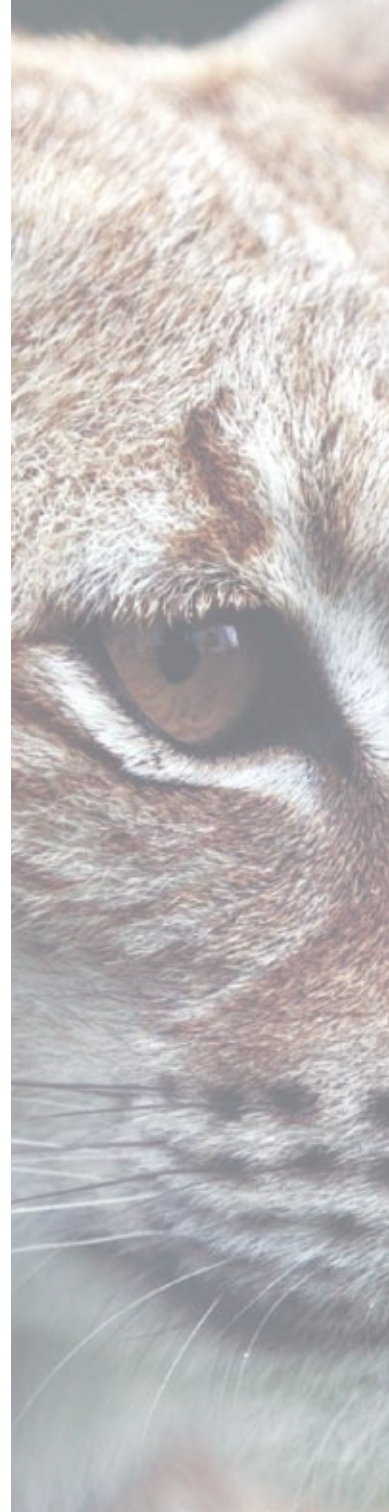
Vi ønsker dere lykke til med jakta, og håper dette hefte vil være til nytte i denne sammenheng!

Hvalstad, desember 2005
Bjarne Oppegård
Generalsekretær, NJFF

Norsk Institutt for naturforskning (NINA) er den største forskningsinstitusjonen som er involvert i viltforskning i Norge, og har vært involvert i forskning på store rovdyr helt siden instituttet ble stiftet i 1988. NINA-forskere, i samarbeid med kolleger fra andre institutter, driver feltbasert forskning på ulv, bjørn, gaupe og jerv. I tillegg har NINA hovedansvaret for det nasjonale overvåkingsprogrammet for store rovdyr. NINA har som oppgave både å produsere ny kunnskap og formidle forskningsresultater til et bredt publikum. I denne sammenheng, har NINA gjennomført den faglige kvalitetssikringen av fakta-informasjonen om biologi og økologi til de store rovdyrartene i denne hefteserien.

Som forskningsinstitusjon har NINA som oppgave å formidle kunnskap til alle aktører med interesse i forvaltning av de store rovdyrene, herunder norske jegere. NINA som sådan står som en nøytral leverandør av kunnskap som kan brukes til en bedre forståelse av naturen og organismer til nytte for alle med interesse i dette fagfelt. Som kunnskapsleverandør tar NINA ikke stilling for eller imot jakt, men vi tror det er viktig at forskningsresultatene våre blir tilgjengeliggjort overfor de som forvalter og driver jakt på de store rovdyrartene. Vi er derfor glad for denne muligheten til å samarbeide med NJFF i dette hefteserie som et ledd i vårt informasjonsvirksomhet overfor allmennheten og norske jegere spesielt.

Trondheim, desember 2005
Norunn S. Myklebust
Forskningsdirektør, NINA

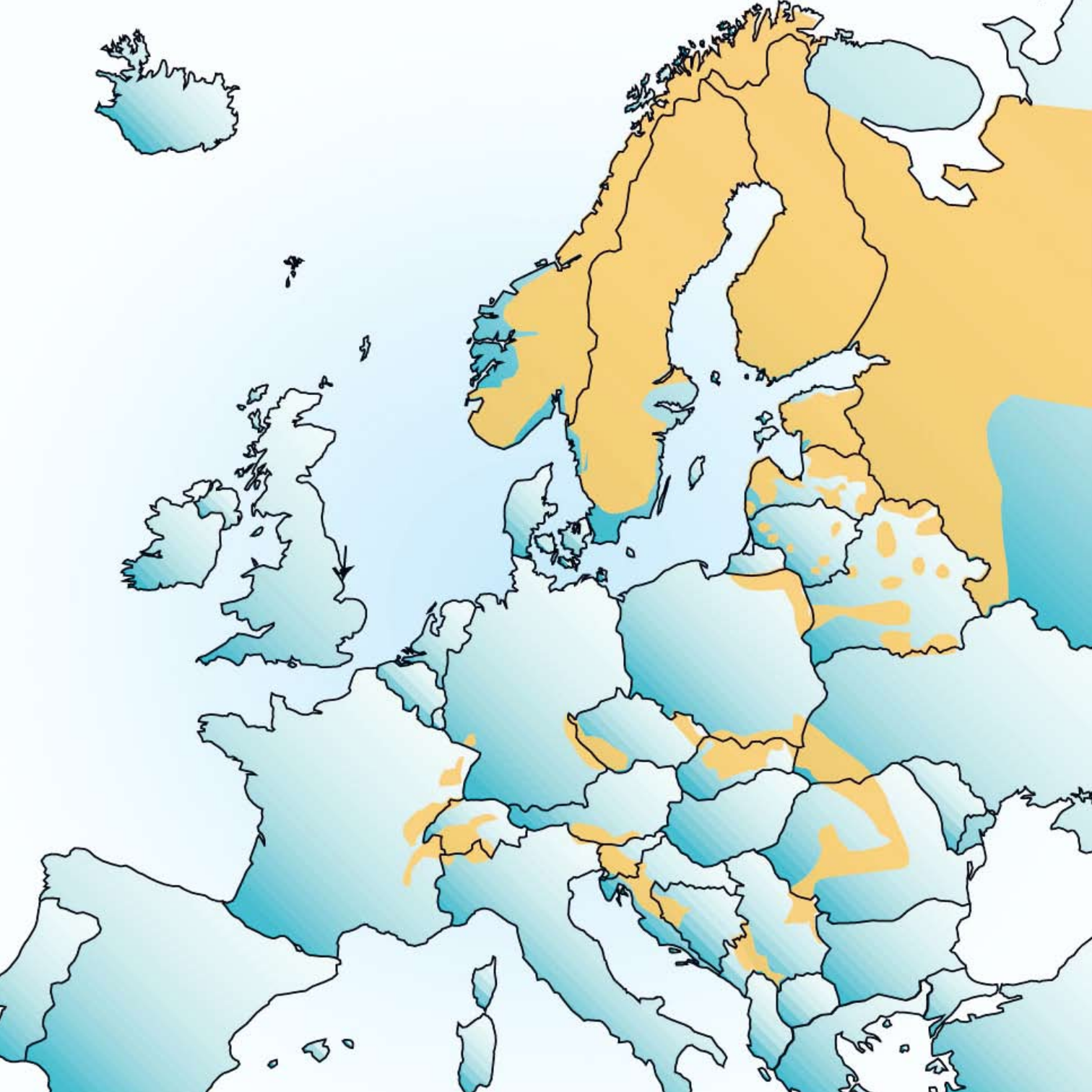

INNLEDNING

Jakt på store rovdyr har lange tradisjoner i landet vårt. Allerede da de første nordmenn vandret inn i Norge etter istiden ble det jaktet på de store rovdyrene – jerv, ulv, gaupe og bjørn. Disse var viktige som ressurs, spesielt pelsen, men også i noen grad kjøttet. I den urgamle jegerkulturen hadde disse dyrene en hedersplass fordi steinaldersmennesket beundret deres styrke, sluhet, utholdenhet og intelligens. Frykt spilte også inn, spesielt når det gjaldt bjørnen, som kunne være direkte farlig for mennesker som kun hadde primitive våpen å forsvare seg med. Derfor var en jeger som kunne overliste slike dyr spesielt ansett i den gamle steinalderskulturen.

Først da nordmenn ble bønder registrerte man en holdningsendring overfor de store rovdyrene. Da sau, kyr, hester og fjærkre ble tatt av nærgående rovdyr som trakk til gårdsbrukene, kom mennesket for første gang i direkte konflikt med de store rovdyrene. En konflikt som skulle vedvare i flere tusen år. Samtidig kom store rovdyr også i konflikt med jegerne, først og fremst gjennom konkurransen om matnyttig vilt. På midten av 1800-tallet vedtok Stortinget at man skulle utrydde rovviltartene i sin alminnelighet – dette gjaldt både større og mindre rovdyr samt alle rovfuglene. Norge var ikke alene om en slik politikk. Man lyktes så å si å utrydde både bjørn og ulv, og reduserte sterkt bestandene av gaupe og jerv før disse artene ble fredet for ca. 30 år siden.

Norge og de andre vestlige land har i dag en felles målsetting om at man skal ta være på det biologiske mangfoldet. Dette innebærer at man forvalter bestandene på en måte som er bærekraftig på sikt. Stortinget har støttet opp om at Norge skal ta sitt ansvar for ulv, bjørn, jerv og gaupe på alvor. Samtidig har Stortinget lagt til grunn at bestandene skal reguleres gjennom jakt. Dermed vil man kunne minske konfliktene, fremheve ressursaspektet, alminneliggjøre rovdyrene, og i noen grad også opparbeide skyhet hos rovdyrene. God kunnskap om rovviltbestandene er viktig for en bærekraftig forvaltning, og jegere kan bidra med viktig lokal kunnskap og kompetanse som en del av beslutningsgrunnlaget i rovviltforvaltningen. Vellykket jakt på store rovdyr er avhengig av god kunnskap om dyrenes levesett, atferd og aktuelle jaktmetoder og lovverk. Det er derfor viktig at norske jegere, som utøvende ledd i rovviltforvaltning, har et godt beredskap i forhold til denne krevende oppgaven.

GAUPAS BIOLOGI

Gaupa er vår eneste villlevende kattedyrart. Den hører til slekta *Lynx*, og er nær beslektet med både kanadisk gaupe og rødgaupe (bobcat) i Nord-Amerika, samt den spanske gaupa. Sistnevnte er en av de mest utrydningstruede katteartene. Genetisk forskning viser at den kanadiske gaupa og vår gaupe ikke er av samme art, som tidligere antatt.

Det er umulig å ta feil av denne skikkelsen med de lange beina, korte halen, og et ansikt med lange ørefluser og kinnskjegg. Tufsen på ørene er ca. 4 cm lange, og ser nesten ut som antenner. Begge kjønn har kinnskjegg. Halen er kort, ca. 15–25 cm og ser nesten kupert ut. Om vinteren er gaupa godt beskyttet mot vinterkulden av den tykke, gråhvite pelsen. Om sommeren er pelsen tynn, glatt og rødbrun. Buken er hvit i fargen. Pelsen er preget av svart-hvitt kontraster. Pelsen er dekket med mer eller mindre tydelige svarte flekker, noe som gir pelsen en kamuflerende funksjon. De trekantede ørene har hvite flekker med svarte rammer og ørefluser. Kinnskjegget har svarte kontrasttegninger, og øynene er innrammet med hvite felt med svarte streker som bidrar til å forstørre de store øyene. Haletoppen ser ut som den er dyppet i svarmaling. Disse tegningene har antakeligvis en funksjon i gaupas kroppsspråk.

Størrelsen på vår gaupe gjør den i stand til å jakte større byttedyr enn de tre andre gaupeartene. Hanndyr veier som regel mer enn hunndyr. Gjennomsnittsvekta ligger på ca. 23 kg for voksne hanndyr, og ca 17 kg for voksne hunndyr. Det er svært sjeldent at man finner gaupe som veier over 25 kg, men vi kjenner til tilfeller av gaupe som veier mer enn 30 kg.

Gaupa har lange bakbein, noe som gir dyret et fremoverlent utseende. De lange beina og de forholdsvis store potene er godt tilpasset snøforholdene vinterstid. Potene er pelskledd, noe som øker bæreevnen i løs snø. Gaupa er en typisk tågjenger og har fem tær på fremføttene (tommelkloen er lengre oppe på beina som hos hunder) og fire på bakføttene. Som katter flest gjemmes klørne i en hudfold eller slire – det holder dem skarpe, og de kan trekkes inn og ut etter behov.

Gaupa har velutviklede sanser. De store øyene, med loddrette og bønneformede pupiller, gir gaupa et skarpt syn både natt og dag. Gaupa har ingen problemer å oppdage en råbuk på 500 m vinterstid. Ørene er også spesielt godt utviklet, og hørsel er nok den best utviklede sansen hos gaupa. Det påstås at hørselen til gaupa til og med overgår hundens! Luktesansen brukes mest i forbindelse med sosial atferd, gjennom f. eks. å kontrollere duftmarkeringer fra andre gauper. Selv om gaupa kan bruke luktesansen i forbindelse med jakt, er det nok de andre sansene som mest benyttes.

Gaupe (*Lynx lynx*)

Familie: Kattfamilien Felidae.

Kroppslengde: inntil 1,2 m.

Mankehøyde: 60–75 cm.

Vekt: 15–30 kg.

Levealder: Inntil 17 år.

Leveområde: Skog, spesielt i kupert terreng.

Føde: Rådyr, hare, fugl, rev, sau og rein.

Kjønnsmoden: 2–3 år.

Drektighetstid: 70 dager.

Kullstørrelse: 1–4 unger (vanligvis 2–3).

Bestand i Norge: ca. 300 dyr, 51–56 familiegupper (2005).

Utbredelse i Norge: Hele landet, liten bestand i Finnmark, Rogaland, Hordaland, og Sogn og Fjordane (2005).

◀ Fig. 1: Gaupas utbredelse i Europa.

▲ Spor etter familiegruppe av gaupe. Det kreves mye sporing å skille mellom enkelteindivider og flere dyr som går i samme spor.

Gaupas hode og tannsett er typisk for kattedyr. Hodet er rundt med kort kjeve. Hjørnetennene er lange og kraftige, mens fremtennene er små. Tannsettet og skallen er tilpasset som effektive redskaper til gaupas måte å drepe og spise sine byttedyr på. I motsetning til andre rovdyr brukes kinn Tennene til å skjære kjøtt, men disse kan også brukes til å knuse bein.

De vanligste lydene som kjennetegner gaupa er lokkelyden under brunsttiden, som begynner som en lav ulende lyd, ikke ulikt en hubro, men som øker i styrke og hardhet til noe som ligner et grovt og hest revebejj eller kattenjau. En slik serie kan bestå av flere dusin rop. Kontaktyd mellom mor og unger inkluderer pipende eller jamrende lyder som kan minne om rovfugl. Som katter flest kan den også knurre eller frese når den er sint, eller male når den er fornøyd.

Sportegn

Gaupespor ligner store kattespor, med fire tær rundt en stor pote der klørne vanligvis ikke er synlige. Gaupespor kan skilles fra f. eks. spor etter hundedyr ved at avtrykkene er asymmetriske – tåputene har ulik avstand fra mellomfotpoten. Det er spesielt mellomtærne som stikker lengre ut, med et mønster som ligner våre egne fingertupper der tåen som tilsvarer vår langfinger når litt lenger frem enn de andre. På denne måten er det lett å skille mellom høyre og venstre for- og bakfot. Bakre del av tråputen er som regel tredelt og godt behåret om vinteren. På avstand ser gaupespor påfallende runde ut sammenlignet med f. eks. spor etter hundedyr. Kattedyr generelt har svært bevegelige tær som kan sprike ut for å få større bæreevne på tynn skare eller dyp snø. Det er spesielt under slike forhold at man ofte vil se spor etter klørne. Klørne kan også synes når gaupa springer etter byttedyr. Som regel er sporavtrykket 7–9 cm langt fra mellomtærnes forkant til tråputens bakkant, men dette varierer med underlaget.

Gaupa sparer ofte energi ved å gå i gangfart, men går i trav når den er litt stresset. Det er ikke uvanlig at man ser slepespor i snøen der bakfoten trækker forbi forfotens spor. Bakfoten settes ofte i forfotens spor. På hardt underlag settes ofte bakfoten foran forfoten. Den vanlig skrittlengden i gangspor er 80–110 cm, mens i trav økes avstanden til 100–150 cm. Gaupa beveger seg sjelden i galopp, og springer kun når de jager et bytte eller selv blir jaget. Man kan finne sprangspor på helt opp til 7 meter.

Gaupa ferdes mye i ulendt terreng med bergskrenter og blokkmark. Den har som regel et meget målrettet og rutinemessig vandremønster, der den bruker terrenget og sansene sine til å overliste byttedyra. Den er mest nattaktiv på vinterhalvåret, og på dagtid liker den å ligge høyt i relativt utilgjengelige partier, helst oppe i bratte bergsskrenter eller åskammer, der den ligger trygt og kan følge med. Når gaupa har drept rådyr ligger den ofte i nærheten av byttedyret også på dagtid, men det er ikke uvanlig at slike dagleier ligger så langt som 1 km unna.

Gaupa ringer ofte inn sine byttedyr. Den angriper etter å ha smøget seg stille inn på et rådyr, en hare, en rein eller en sau, og kaster seg fram med noen få, store sprang. Gaupa er ikke et utholdende dyr, så man ser aldri spor etter lange jakter. Det lengste vellykket jakt på rådyr som er registrert i Hedmark var på snaue 100 meter.

Når gaupa angriper større byttedyr, som f. eks. rådyr, rein eller sau, biter den over strupen. På denne måten kveles byttedyret effektivt. Spor etter hjørnetennene er vanskelig å tyde, og derfor må man som regel flå kadaveret for å se disse. Andre rovdyr, som ulven, kan også bite i strupen, men river mer opp.

Gaupe foretrekker ferskt kjøtt og hamstrer ikke, men kan også spise frossent kjøtt om det kniper. Gaupene vil som regel fortære hele kadaveret, og hvis de ikke blir forstyrret kan dette ta opptil 7 dager. Unntaket er sau. Ofte kan særlig hanngauper drepe flere sauer enn de spiser ("overskuddsdrøping"). Gaupa dekker gjerne over kadaveret litt slurvete med mose eller snø når de er ferdig med det og forlater åstedet.

Gaupeekskremitter er ofte mørke når de er ferske, og de er grovere og mer butte i endene enn revemøkk. Ekskrementene har en sterk, katteaktig lukt. De blir ofte dekket over av jord, sand eller snø. Under snøsporing vil man også kunne se hvor gaupa bruker urin til revirmerking ved å sprøyte på busker, stein og lignende. Av annet sportegn kan det nevnes at det ikke er uvanlig at gaupa setter igjen merker etter klørne sine på prestammer.

Utbredelse

Gaupa er hovedsakelig knyttet til det boreale barskogbeltet som strekker seg fra Atlanterhavet og Norge østover til Stillehavet og Beringstredet. Nyere genetisk forskning viser at det finnes flere underarter av den eurasiske gaupe. Vår underart holder til i Skandinavia og Nord-Europa østover til Vest-Sibir. I tillegg finnes det andre underarter med tilhold i Balkan, Kaukasus, Midt-Asia, Øst-Sibir samt den russiske delen av det fjerne Østen. Utbredelsesområden strekker seg helt sør til fjellområder i Irak, Iran, Tyrkia og Pakistan og hele Himalaya. Her i Europa er gaupa utbredt i de skandinaviske landene med unntak av Danmark, samt flere land med skog- og fjellområder i både Vest-, Øst- og Sør-Europa samt Russland. Forskning viser at gaupene vi har her hjemme i Skandinavia er genetisk ulik sine artsfrender i Finland og Baltikum. Gaupa har vært på fremmarsj mange steder i sitt utbredelsesområde, spesielt i Vest-Europa, siden vestlige land fredet gaupa på begynnelsen av 1970-tallet. Det er også satt ut gaupe i Sveits, Tyskland, Frankrike, Tsjekkia, Slovenia, Østerrike og Polen. Hovedutbredelsen til gaupa i Norge er på Østlandet, i Telemark, Aust-Agder, Trøndelag, og Nord-Norge. Det finnes relativt få gauper i Finnmark, og ingen reproduserende bestand på Vestlandet eller i Vest-Agder.

Bestandsstatus før og nå

Gaupa kom til den Skandinaviske halvøya (Norge og Sverige) etter den siste istiden for drøye 9.000 år siden, over den landbrygga som da fantes mellom Danmark og Sverige. Samtidig innvandret også rødrev, elg, urokse, visent, villsvin, rådyr og kronhjort, og før det igjen hadde mammut, villhest, ulv, rein og hare innvandret, for ikke å glemme mennesket. I flere tusen år levde gaupene og menneskene side ved side uten store konflikter. Men for 3.000–4.000 år siden ble klimaet kaldere, og det førte blant annet til at menneskene gikk over fra en jeger- og samlærkultur til å dyrke jorda og holde husdyr. Siden har konflikten med rovdyrene vært et faktum.

Under vikingtiden var viltskinn en viktig eksportvare for Skandinavia. Gaupeskinn ble etter hvert uhyre verdifulle og var på midten av 1500-tallet verdt fire ganger mer enn de beste ulve- og mårskinn. På begynnelsen

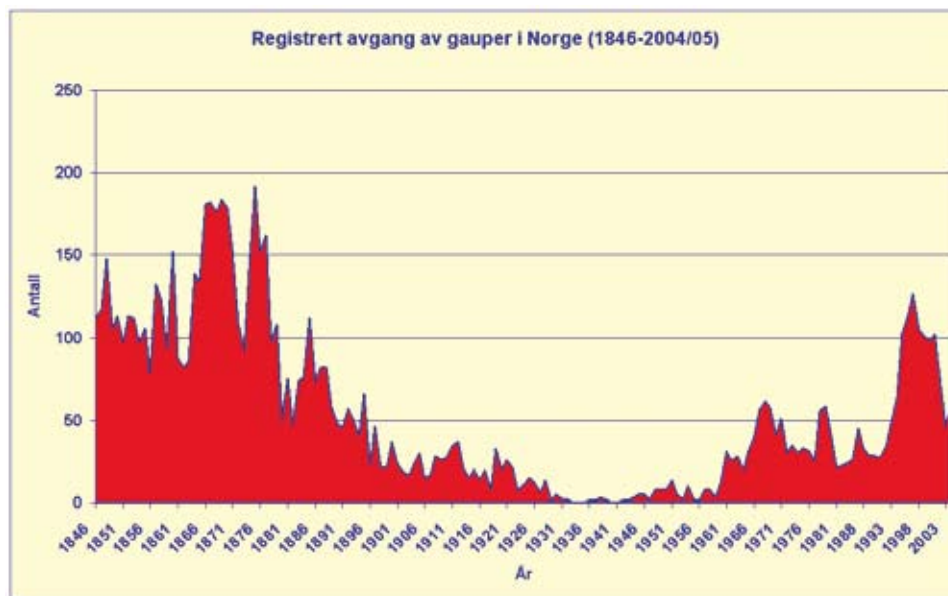
▲ Typisk gaupespor.

▲ Registrerte familiegrupper i Norge (2005).

av 1600-tallet steg verdien på gaupeskinne ytterligere og var nå oppe i 13–16 ganger verdien av bjørne-, ulve- og korsrevskinn. En av årsakene til den høye verdien på gaupeskinne var at de kongelige og andre høyheter brukte dem som sengeklær.

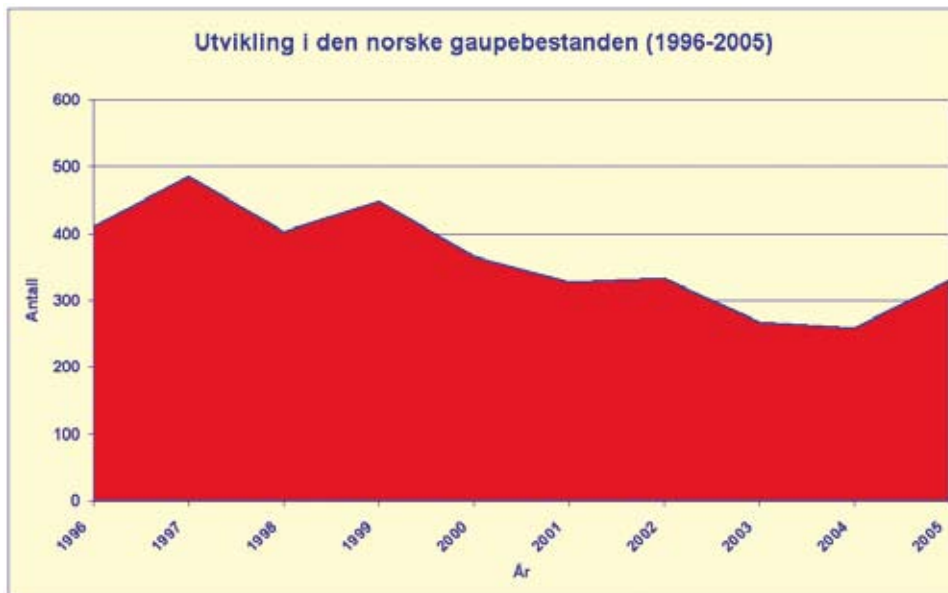
Fra 1845 til 1980 var det statlig skuddpremie for gaupe i Norge uten begrensninger på gaupejakt, ikke engang romjulsfredning som det var på andre viltarter. Gaupe var også den siste jaktbare viltarten man hadde forfølgingsrett på. Det vil si at hadde man funnet gaupesporet på et terreng man hadde jaktrett, kunne man fortsette jakten uavhengig av jaktterrengrensene. Allerede i 1850 var gaupe heller sjelden i Rogaland, Hordaland og Østfold, mens det fantes bra bestander lengre nord. I perioden 1846–80 ble i gjennomsnitt 127 gauper felt årlig, og gaupebestanden gikk tilbake. Etter hvert ble gaupene skutt ut i flere fylker, med restbestander i Telemark, Aust-Agder, Trøndelag og Sør-Helgeland ved århundreskifte. Rundt 1930 var gaupa begrenset til Fosenhalvøya, i Namdalen og på Sør-Helgeland. Avskytningsstatistikk og genetisk forskning viser at det var fortsatt spredte forekomster i Sør-Norge på dette tidspunktet.

► Avskyting og annet avgang i den norske gaupebestanden (1846-2004/05)

Fra 1940-årene og fram mot 1960 kom gaupa tilbake til andre deler av Østlandet, og nordgrensen for utbredelsen ble flyttet til Troms. Antall gauper holdt seg på et lavt nivå inntil skuddpremieordningen ble avskaffet i 1980. Samtidig skjedde en økning av gaupebestanden i Sverige og gaupebestanden begynte å vokse i Norge igjen. Det årlige jaktuttaket lå nå på ca 50 dyr, men på 1980-tallet sank dette til rundt 20 dyr.

Yngletidsfredning ble innført først i 1981 gjennom den nye Viltloven. Gjennom 1980-tallet ble perioden med yngletidsfredning utvidet flere ganger. I 1992 ble gaupa fredet i Sør-Norge og i 1994 ble det innført kvote-

◀ Utvikling i den norske gaupebestanden (1996-2005)

regulert jakt i hele landet med unntak av Finnmark og deler av Sør- og Vestlandet som fikk fri jakt innenfor jakttiden februar og mars. Gaupebestanden økte kraftig på midten av 1990-tallet, sannsynlig gjennom en kombinasjon av lave kvoter og stor rådyrbestand.

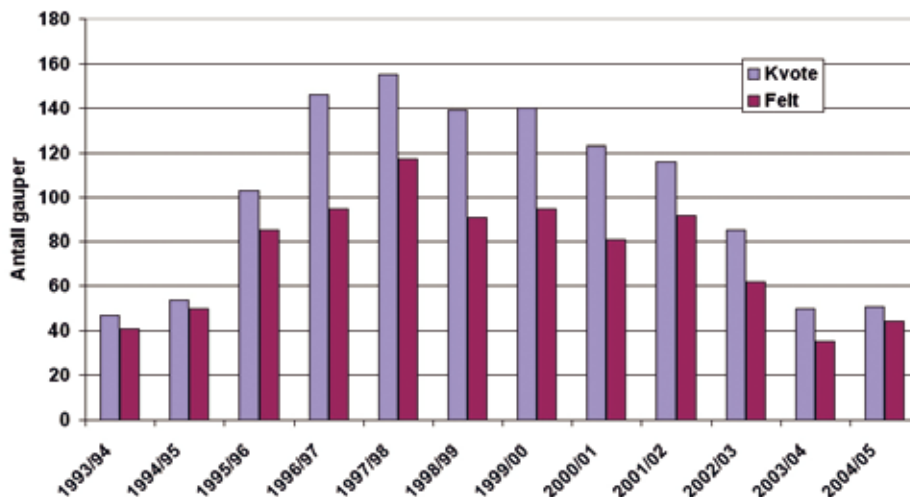
Gaupe finnes i dag i faste bestander over hele fastlands-Norge, med unntak av vestlandsfylkene hvor forekomsten er mer sporadisk. Fra 1996 til 2004 er gaupebestanden på landsbasis redusert med rundt 35 %, fra en minimum totalbestand på 370–410 gauper i 1996 til ca. 300 gauper (51–56 familiegupper) før jakt i 2005. De siste 10 årene har den årlige avskytingen minsket årvisst fra ca 100 til 50 dyr. De fleste gaupene har blitt felt i Nordland, Nord-Trøndelag, Hedmark, Oppland, Buskerud og Telemark. Årsaken til bestandsreduksjonen er hovedsakelig høy beskatning gjennom jakt. Bestandsreduksjonen har skjedd vesentlig i Midt-Norge og Sørvest-Norge, mens bestanden har vært mer stabil i Nord-Norge og Sørøst-Norge i perioden.

Sosial organisering og atferd

Gaupa kan betegnes som en ensom jeger som går for seg selv mesteparten av året. Bare under parringstida, eller når hunndyr går med ungene sine i familiegupper, kan den betegnes som noenlunde sosial. Gaupa er en revirhevdende art, noe som betyr at voksne dyr forsvare revir mot andre av samme kjønn, mens det er stor overlapp mellom områdene til hunn- og hanndyr.

Gaupa betegnes ofte som sky. Den er som regel nattaktiv, men den kan også vise seg på dagtid, spesielt i sommerhalvåret. Å ha gaupa "nær inntil husveggen" er ikke uvanlig, og den kan drepe huskatter på gårdstun eller rådyr nært inntil bebyggelse. Den er flink til å gjemme seg, og det er svært uvanlig å se gaupa i frittlevende tilstand.

Kvotejakt på gaupe (1993/94 - 2004/05)

► Resultater fra norsk kvotejakt på gaupe (1993/4-2004/05)

Gaupen kan vandre langt, men den er ingen utholdende løper. Hvis den blir presset, som f. eks. under jakta, går den som regel fort opp i et tre, gjør front på bakken eller stikker av og ned i en steinur for å slippe forfølgende hunder. I motsetning til voksne dyr, klatrer gjerne gaupunger på trestammer.

Formering

Gaupen er polygam, noe som betyr at dyret har flere make. Det medfører sterk konkurranse mellom hannene om hunndyrene. Dette kan gi fordeler til spesielt konkurransedyktige hanndyr som kan parre seg med flere hunner enn de som vanligvis lever innenfor deres revir. Under parringstida kan gauper av begge kjønn vandre utenfor sine vanlige revirgrenser i søk etter en make. Det er i enkelte tilfeller dokumentert oppsamlinger av flere gauper på et avgrenset område i denne perioden. Gaupas parringstid er hovedsakelig i mars, med høybrunst i perioden 20. mars til 1. april, da de fleste befruktninger skjer. Eggløsning kan skje så tidlig som midten av januar, og i denne forbrunststida kan potensielle par oppsøke hverandre. Man har ikke dokumentert befruktning på et så tidlig tidspunkt. Under forbrunsten og brunsten annonserer hunngauper seg gjennom både dufter og lyder. Siden gaupa lever alene og opptrer i glisne bestander, er det sikkert en fordel med en slik forbrunstaktivitet for å sikre at hunndyr kan lokke til seg hanndyr til en eventuell parring. Som kattedyr flest får gaupetispa eggløsningen i forbindelse med selve parringen.

De fleste gaupehunner er kjønnsmodne allerede det andre leveåret. I områder med lite rådyr får de likevel ikke unger før de har fylt tre år. For hanndyr, har norske undersøkelser visst at ca. halvparten av hanndyrene er kjønnsmodne allerede som to-åring. Men det er mye som tyder på at kun de store, sterke hanndyrene står for parringene. At enkelte dyr blir kjønnsmodne allerede som to-åring har antageligvis sammenheng med at disse er i forholdsvis god kondisjon sammenlignet med dyr som blir kjønnsmodne seinere.

Drektighetstida er på omlag 70 dager. Fødslene skjer i siste halvdel av mai eller de første ukene i juni. Som regel fødes unger seinere i nordlige strøk sammenlignet med områder lenger sør i Skandinavia. Kullstørrelsen varierer mellom 1–4 unger. Som regel fødes det 2 eller 3 unger. Ved trillingfødsler er det ikke uvanlig at den minste i kullet dør tidlig i sesongen, noe som forklarer hvorfor det er sjelden at man sporer familiegrupper med tre unger vinterstid. Her kan det nevnes at forskning viser at det er store variasjoner i både andelen voksne hunddyr som føder fra år til år og overlevelse av unger.

Fødselsstedet kan være trygt og skjult som i f. eks. en steinur eller et gammelt revehi, eller mindre tildekket som f. eks. i tett vegetasjon eller på barmark under et grantre. Den foretrekker å føde unger i nokså utilgjengelig, bratte områder, fortrinnsvis sørvendt. Ynglehiene legges på forholdsvis tørre steder.

Når ungene fødes veier de 300–350 gram og er velutviklede med unntak av at øyene er lukkede. De har brun pels på ryggen og lysere sider og buk, og flekkene er relativt utydelige. Det finnes likevel klare tegnninger på ansiktet og baksiden av ørene, og haletuppen er svart. Tufsene på ørene er av beskjeden størrelse. Først etter tre uker åpnes øynene, og på det tidspunktet har ungene allerede doblet sin vekt. Ungene vokser fort, og veier 1200g etter 4 uker, og ca. 2 kg ved 2 måneders alder. Først når ungene er 8 uker gamle begynner de å spise fast føde, men de fortsetter å die frem til de er 5–6 måneder gamle.

De første dagene etter fødselen ligger mora sammen med ungene. I denne perioden får ungene die så mye de vil, og får pleie i form av regelmessig slikking. Etter noen dager begynner mora å jakte igjen. Ungene ligger da helt rolig og tett sammen for å holde seg varme. Mora kan være borte fra ungene i 10–15 timer. Hun bringer ikke byttedyr tilbake til hiet, men fortærer alt der hun dreper dem. Etter et par måneder flytter mora ungene med seg til byttedyrene. Ungene følger mer og mer med på morens daglige vandringer utover høsten. Melketennene blir skiftet ut med permanente hjørnetenner når ungene er ca. seks måneder gamle. Fra denne alderen kan ungene av og til delta i jakten. Det er mora som står for det meste av jakten utover vinteren.

Som regel splittes familiegrupper under eller etter brunsttiden. Da er ungene store nok til å klare seg på egen hånd. Tidspunktet for når unger forlater sin mor kan variere fra januar til mai.

Dødelighet

Som hos de fleste viltarter, er dødeligheten hos gaupe størst de første leveårene. Rundt halvparten av ungene dør i sitt første leveår. Dette kan variere sterkt mellom år og mellom områder. Enkelte år får veldig få hunner fram unger, mens andre år overlever nesten alle. Det er også høy dødelighet det andre leveåret når de unge gaupene skal ut å finne seg eget revir. Hvis en gaupe overlever de to første leveårene, har den gode sjanser til å kunne bli flere år. De eldste kjente viltlevende gauper har blitt hele 17 år. Voksne gauper blir sjelden så gamle, og dør heller av andre enn naturlige årsaker. Den vanligste dødsårsak for ungdyr antas å være sult, men de kan også dø av sykdom eller stor parasittbelastning. Sultedød skjer oftest når moren forsvinner eller ikke er i stand til å forsørge ungene sine, eller når ungene blir skilt fra moren. Gaupeunger kan også bli påkjørt eller skutt. Blant voksne dyr er de flest dødsårsaker menneske-relaterte, der påkjørsler samt lovlig og ulovlig felling rangerer høyst.

▲ Kjønnbestemmelse av gaupe: Avstanden mellom åpningene hos hanner er alltid over 45 mm for unger og 60 mm for voksne (øverste bilde) og for tisper (inkludert unger) alltid under 30 mm (nederste bilde).

▲ Godt fortært gaupeslått rådyr.

Nyere forskning viser at nærmere tre fjerdedeler av dødeligheten blant voksne skyldes jakt og krypskyting. I enkelte områder i Sverige og Norge kan det ulovlige uttaket ligge på ca. 15 % av bestanden. I Akershus har man sett at det ulovlige jaktuttaket er på ca. 15 % årlig, mens det lovlige jaktuttaket ligger på 27 %. I Hedmark var tilsvarende tall 6 % for ulovlig felling kontra 9 % for lovlig jakt. Slike tall skader jaktens anseelse i storsamfunnet, og samtidig vanskeliggjør de en riktig bestandsforvaltning av denne arten. Derfor er det viktig at alle seriøse jegere tar avstand fra ulovlig jakt og samarbeider med politiet lokalt der det er mistanke om at slikt skjer.

Arealbruk

Gaupa befinner seg, i likhet med andre rovdyr, på toppen av næringskjeden. Dette innebærer at de må vandre over forholdsvis store områder i søk etter mat. De siste ti årene har skandinavisk gaupeforskning, gjennom radiomerking av flere titalls gauper, gitt oss oppsiktsvekkende opplysninger om størrelsen på gaupas leveområder. I Hedmark har man registrert de største leveområdene i områder med heller glisne rådyrbestander. Her hadde voksne hanndyr gjennomsnittelige leveområder på hele 900 kvadratkilometer, mens hunndyr i snitt brukte områder på 600 kvadratkilometer. I mer rådyrtette områder i Akershus, var leveområdene mindre, men likevel på ca. 600 kvadratkilometer for hanndyr og 300 kvadratkilometer for hunndyr. Størrelsen på leveområdene bestemmes i stor grad av byttedyrtilgangen. Vi vet at gauper bruker mye mindre arealer lenger sør i Europa, og slik sett huser sammenlignbare områder et større antall individer enn her hjemme.

Gaupeunger kan vandre langt fra sine fødselsrevir. Hanndyr vandrer lengre enn sine søstre. I Skandinavia har man sett at de fleste (nesten 90 %) av radiomerkede hunngauper etablerer egne leveområder mindre enn 100 kilometer, og de fleste (over 50 %) mindre enn 50 kilometer fra fødselsreviret. For hanndyr ser vi at det er vanlig å vandre langt med en litt høyere andel som vandrer mer enn 100 kilometer kontra de som vandrer mindre. Det var over 30 % som vandret over 200 kilometer. Enkelte hanndyr har vandret i overkant av 400 km.

Biotopbruk

Gaupa jakter ved å smyge seg stille inn på sitt bytte. Den liker seg best i tett skog og kratt, samt i bratt og kupert terreng der den er i sitt ess som rovdyr. Den liker best å se, men ikke å bli sett, å høre, men ikke bli hørt. Slik atferd og biotopvalg gir fordeler ikke bare for gaupa som jeger, men også som beskyttelse mot eventuelle forfølgere. Gaupa har en spesiell evne til å oppsøke huler og glugger i terrenget, noe som kan forklare dens forkjærlighet for å oppsøke gamle utmarksbygninger, jordkjellere m. m. på leting etter mat og skjul. Det kan også forklare hvorfor den er så lett å fange i gaupebås.

Forskning i Sør-Skandinavia viser at gaupa foretrekker de samme biotopene som sitt hovedbyttedyr – rådyret, det vil si i kulturlandskapet som preger mye av fylker som Akershus og Østfold. I områder med tamrein eller villrein, ser man at gaupa kan befinne seg langt over tregrensen. Også her vil den bruke terrenget til sin fordel, og smyge gjennom steinete partier, over rabber og i krattskog. Den bruker opphøyde deler av terrenget som dagleier, der den har god oversikt over både byttedyr og mulige fiender.

I kulturlandskapet er det en balansegang mellom tilgang til høye tettheter av rådyr og økt dødsrisiko (gjennom nærmere kontakt med mennesker). Rådyr opptrer i tette bestander der det drives aktiv jordbruk; vintertid kan man se store ansamling av dyr rundt fôringsplasser. Forskning i Norge viser at spesielt hanngauper utsetter seg for risikoen ved å jakte på rådyr i kulturlandskapet. Hunngauper med unger skyr kulturmarka i større grad enn hunndyr uten unger. Hunndyr bruker likevel kulturlandskap mindre enn hanndyr.

Hva spiser gaupa?

Kattedyr betegnes ofte som de mest effektive jegerne blant pattedyrene. Gaupa er intet unntak. Den smyger seg ubemerket inn på sitt bytte, og angriper med korte sprang for å så avlive ofret med et strupebitt. Forskning fra Østerdalen og Nord-Trøndelag viser at over 60 % av alle jaktforsøk endte med fangst. Gaupa er en spurtjeger, og dreper rådyr etter å ha jaget dem i gjennomsnitt 30 meter. Jo nærmere gaupa er når den begynner sitt fangstforsøk, jo større er sjansen for at den lykkes. Generelt er mye løs snø en fordel når gaupa jakter rådyr, men virker mot gaupa når den jakter småvilt. Vi vet samtidig at de mest effektive jegere er hunngauper med unger. Disse ligger langt over gjennomsnittet når det gjelder fangstsuksess for rådyr, hare og skogsfugl.

Klovvilt, og spesielt rådyr, hjort og reinsdyr, står øverst på byttedyrlista. I områder uten klovvilt, er hare øverst på matseddelen. Skogsfugl, bever og smågnagere står også på menyen, og verken rødvilt eller mår skal føle seg trygge når gaupa er i nærheten.

I det sørskandinaviske skogs- og kulturlandskapet er rådyr det viktigste byttedyret. Rådyrkjøtt er spesielt viktig om vinteren, og utgjør da mer enn 80 % av kjøttinntaket. Sommerstid spiser gaupa også sau i disse områdene, og i gjennomsnitt utgjør dette ca. 20 % av kjøttinntaket, mens hjortevilt ligger på 60 %. Prosentandelen av rådyr i gaupas diett øker med økende tetthet av rådyr. I tamreinområder står tamrein øverst på menyen. Tamreinkjøtt utgjør 90 % av kjøttinntaket til gaupa i Sarek nasjonalpark nord i Sverige. Det er mye som tyder på at dette er også tilfellet i andre områder der tamrein er hovedføde for gaupa. Gaupas predasjon på hjort er ikke godt dokumentert i Skandinavia, men vi vet at det er et viktig supplement i dietten der gaupa har tilgang til denne arten.

Effekter på byttedyrsstammer

Skandinavisk forskning har etter hvert dannet et godt bilde på hvordan gaupepredasjonen påvirker rådyrstammene. Forskning i Nord-Trøndelag og Hedmark viser at gauper tar både voksne og unge rådyr av begge kjønn uten preferanse, selv under tøffe vinterforhold. Det er ingen forskjell i kondisjonen til rådyr tatt av gauper sammenlignet med rådyr skutt under jakta i disse områdene. Denne forskningen avkrefter myten om at rovdyr alltid tar kun de syke og svake byttedyrene. Som typisk snikjeger har gaupa ikke heller store muligheter for å plukke ut dyr i dårlig forfatning, i motsetning til andre rovdyrarter som forfølger sine byttedyr over lengre avstander. Dette betyr at gaupas uttak av rådyr står i forhold til kjønns- og alderssammensetningen i stedets rådyrbestand. Sammenlignet med jegerens uttak i samme bestand ser vi at gaupa tar både mer ungdyr og eldre geiter enn jegerne. Jegerne tar en større andel voksne rådyr enn det gaupene gjør, mens gaupene tar mer voksne geiter enn jegerne generelt sett.

Predasjonstakten hos gaupe varierer med hvor mange rådyr som er tilgjengelig i et gitt område. Der det finnes mer rådyr, tar gaupe rådyr oftere enn i områder med mindre tette bestander av rådyr. Ei hunngaue med unger i Østerdalen dreper i snitt rundt 30 rådyr i året. Til sammenligning dreper ei hunngaue i Akershus, med 10 til 20 ganger større tetthet av rådyr, i snitt 60 rådyr per år. Gaupe dreper også flere rådyr i vinterhalvåret sammenlignet med sommerhalvåret. Predasjonstakten bestemmes av den tiden det tar å finne og fortære et bytte. På vinterstid trekker gjerne rådyrene ut i kulturlandskapet og til foringsplasser. De blir dermed mer flekkvis fordelt i terrenget. Dette gjør det enklere for gaupe å finne rådyrene, og predasjonstakten øker.

Gaupene fortærer som regel hele rådyret. Unntaket er hanngauper i brunsten i mars, da de av og til kan forlate rådyr for å se etter damene. I tillegg ser man at gauper kan forlate kadavre hvis de blir forstyrret av mennesker. Gauper i områder med mye mennesker blir oftere forstyrret, noe som øker predasjonstakten.

Gaupebestandens effekter på byttedyrbestander er dokumentert i flere europeiske land, og forholdet mellom gaupe og rådyr er særlig godt dokumentert. Den totale effekten av gaupe på bestander av rådyr er avhengig av den individuelle predasjonstakten og tettheten av gaupe. Studiene har vist at mellom 6 - 36 % av rådyrbestanden blir tatt av gaupe hvert år. I Østerdalen tok gaupe ut mellom 20 og 30 % av de glisne rådyrbestandene årlig, i Akershus og Østfold derimot blir kun 5-10 % av disse forholdsvise tette rådyrbestander tatt ut av gaupe.

Lokalt kan altså effekten gauper har på rådyrbestander være dramatisk. Gaupas predasjon på rådyr kan bli større enn tilveksten i områder med høy gaupetetthet og lav tilvekst i rådyrbestanden, eksempelvis i høyreliggende innlandsstrøk på Østlandet og i Trøndelag. Her kan harde vintre og høy predasjon fra rødrev medføre lav tilvekst i rådyrbestanden, og lokalt kan rådyrbestanden bli tilnærmet utryddet. Tilgang til alternative byttedyr (som f. eks. tamrein eller hjort) kan forsterke denne effekten ved å opprettholde gaupebestanden selv når rådyrbestanden minker i antall. I slike situasjoner blir det jaktbare overskuddet i rådyrbestanden så å si likt null. I tillegg kan predasjon fra både ulv og gaupe ha et sterk effekt på rådyrbestanden, spesielt under slike forhold. I kystnære strøk der det er relativt tette og produktive rådyrbestander, vil effekten av gaupebestanden på rådyrbestanden være heller beskjeden. Rådyrstammene i slike områder kan tåle relativt høye tettheter av gaupe uten at dette har noen vesentlig effekt på tetthet eller tilvekst. Selv med høye gaupetettheter har forskerne beregnet at en stor andel av rådyrbestanden (mellom 30–70 % av tilveksten) kan høstes i disse områdene. I tillegg kan gaupas predasjon på rødrev også muligens ha en positiv effekt på tilveksten, siden rev i enkelte strøk tar en ikke ubetydelig andel av nyfødte killinger.

FORVALTNING OG LOVVERK

Dagens rovviltpolitikk har vært bestemt gjennom en politisk prosess i vårt demokratiske samfunn. De fleste nordmenn ønsker levedyktige bestander av store rovdyr i Norge. Norge har også forpliktet seg internasjonalt til bevaring av det biologisk mangfold, og en forvaltning av de store rovdyrene som sikre bestandene i en langsiktig perspektiv. Stortinget fastsatte gjennom behandlingen av St.meld. nr. 15 (2003–2004) Rovvilt i norsk natur, jf. Innst. S. nr. 174 (2003–2004), rammene for en ny rovviltpolitikk. Dette er en oppfølging av tidligere policy, som ble behandlet av Stortinget både i 1991–1992 (St. meld. Nr. 27) og 1996–1997 (St. meld. Nr. 35).

Den nye rovviltmeldingen omfatter rovviltartene gaupe, jerv, bjørn, ulv og kongeørn. Norsk rovviltpolitikk har som målsetting å sikre langsiktig levedyktige bestander disse artene med utgangspunkt i artenes sentrale leveområder. Målet med de foreslåtte endringene er å sikre økt forutsigbarhet og økt lokal innflytelse i forvaltningen samtidig som overlevelsen til rovviltartene ikke skal trues. Det er også et mål å legge til rette for tilpasninger som kan redusere risikoen for rovviltangrep på husdyr og tamrein. Samtidig skal forvaltningen av disse artene ikke gå på bekostning av landbruk og reindrift.

Føringene den vedtatte nasjonale rovviltpolitikk ble videreført i den nye Forskrift om forvaltning av rovvilt som ble iverksatt 1. april 2005. Her fastsettes det bestandsmål for de enkelte artene, forvaltningsmodellen med regionale rovviltnemnder, samt vilkår for jakt og fastsettelse av kvoter.

Etter viltloven er jerv, bjørn, og ulv i utgangspunkt fredet. Gaupe er en jaktbar art, men også denne er fátallig, og krever forvaltningsmessige tiltak for å sikre overlevelsen. Dette innebærer at målsettingen om en bærekraftig forvaltning er et overordnet hensyn ved forvaltningen av disse artene.

Regionale rovviltnemnder

Nytt i denne rovviltmeldingen var opprettelse av ny regionale forvaltningsområder for store rovdyr. Åtte forvaltningsregioner for rovvilt ble opprettet, med grenser som følger fylkesgrensene slik: Region 1: Sogn og Fjordane, Hordaland, Rogaland og Vest-Agder; Region 2: Aust-Agder, Telemark, Vestfold og Buskerud; Region 3: Oppland; Region 4: Akershus, Oslo og Østfold; Region 5: Hedmark; Region 6: Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal; Region 7: Nordland; og Region 8: Troms og Finnmark.

Det er opprettet 8 nye regionale rovviltnemnder som nå har hovedansvaret for forvaltningen av rovvilt innenfor hver sin region. Nemndene er oppnevnt av Miljøverndepartementet blant representanter fra Fylkestinget og Sametinget, og får ansvaret for å utarbeide en forvaltningsplan for rovvilt, ansvaret for forebyggende og konfliktdempende virkemidler i regionen, og ansvaret for de ulike jakt- og fellingsregimene for rovvilt i regionen innenfor rammen av fastsatte bestandsmål for hver art. Sekretariatet for rovviltnemnden er lagt til et fylkesmannsembete innenfor regionen. Det er en forutsetning at rovviltnemnden utvikler gode rutiner for kommunikasjon og samarbeid med både organisasjoner, kommuner, fylkeskommuner og fylkesmenn innenfor sin region. Slikt samarbeid er viktig både i forbindelse med utarbeidelse av forvaltningsplaner og i den

løpende forvaltningen. Rovviltnemnden har myndighet til å fatte vedtak om kvote for felling når bestanden av den enkelte art ligger over de nasjonalt fastsatte bestandsmålene for regionen. Rovviltnemndens vedtak skal bygge på den regionale forvaltningsplanen for rovvilt, data om biologiske og bestandsmessige forhold gitt av nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt, og om skade- og konfliktsituasjonen.

Det nasjonale bestandsmålet for gaupe er 65 årlige ynglinger. Det er det nasjonale overvåkingsprogrammet for rovvilt som skal gi data om status og utvikling i gaupebestanden, herunder antall årlige ynglinger som er dokumenterte i de enkelte regionene. Norges Jeger- og Fiskerforbund koordinerer dette arbeidet, som foregår i utvalgte fylker i Regionene 2, 4, 5, 6, og 7. Metodikk, datagrunnlag og resultater skal være offentlig tilgjengelig.

Bestandsmålsettinger for gaupe fordelt på rovviltregioner

Region 1 Vest-Agder, Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane: Ingen nasjonale mål for ynglinger.

Region 2 Vestfold, Buskerud, Telemark og Aust-Agder: 12 ynglinger.

Region 3 Oppland: 5 ynglinger.

Region 4 Østfold, Akershus og Oslo: 6 ynglinger.

Region 5 Hedmark: 10 ynglinger av gaupe.

Region 6 Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag: 12 ynglinger.

Region 7 Nordland: 10 ynglinger.

Region 8 Troms og Finnmark: 10 ynglinger – hvorav 4 i Finnmark.

Forarbeidene til viltloven viser at vurderingen av bestandens overlevelse i første rekke er et faglig spørsmål som må bygge på vitenskapelige kriterier og vurderinger. Videre er det slik at i de tilfeller der bestanden har en geografisk utbredelse utover det aktuelle området medfører dette at vurderingen av bestandens overlevelse ikke kan ses isolert, men må vurderes i forhold til bestandens samlede utbredelse. Dette gjelder også der bestanden hører hjemme i flere land. I regioner der det ikke er fastsatt nasjonale bestandsmål for gaupe, vil det være aktuelt med mer utstrakt bruk av felling eller jakt som virkemiddel.

Jaktbestemmelser

Forskrift om forvaltning av rovvilt åpner for muligheten til lisensfelling av gaupe i tillegg til kvotejakt og kvotefri jakt på gaupe. Med kvotejakt menes ordinær jakt på ett bestemt antall individer av en viltart, der kvoten er fastsatt av offentlig viltmyndighet. Lisensfelling, derimot, er ikke ordinær jakt men skademotivert felling av et bestemt antall individer av en viltart, der offentlig viltmyndighet krever at jegeren etter søknad innehar en individuell personlig lisens for å kunne delta. I områder der det er lov å utøve kvotefri jakt, finnes det ingen kvote. Men for alle former for jakt må jegeren forholde seg til den fastsatte jaktstasjon for gaupe, som for tiden er f.o.m. 1. februar t.o.m. 31. mars. Rovviltnemnden kan fastsette en kortere jaktstid dersom særlige forhold tilsier det. Det kan ikke utøves kvotejakt i de fredningsperioder som viltloven fastsetter. Ordinær kvote- og kvotefrijakt er tillagt grunneierretten. Nytt i forbindelse med den ny forskriften om forvaltning av rovvilt er at all lisensfelling er i utgangspunkt tillagt grunneierretten. Direktoratet for naturforvaltning kan imidlertid bestemme at felling kan utføres uavhengig av grunneierretten, jf. viltloven § 35. Dette kan for eksempel være aktuelt for å sikre at felling av skadevoldende individer gjennomføres på en effektiv måte.

Gaupe er i dag en jaktbar art med fastsatt jakttid i medhold av viltloven. Erfaringer med kvotejakt på gaupe er at denne i de fleste områder utøves med tilstrekkelig effektivitet i forhold til de forvaltningsmål som er satt, og det er prinsipielt mest riktig at arter som tilfredsstiller viltlovens jaktbarhetskriterier forvaltes som jaktbare på ordinær måte. Dette er imidlertid ikke til hinder for at det i gitte situasjoner kan iverksettes andre former for skademotivert felling eller bestandsregulering også for gaupe. Bruk av løs drivende halsende hund er tillatt brukt under gaupejakt.

Kvotejakt på gaupe er ordinær jakt med hjemmel i viltloven i den forstand at jakten utøves på en art som oppfyller viltlovens jaktbarhetskriterier. Det skal særlig legges vekt på om arten produserer et høstingsverdig overskudd, og om den har ressursbetydning. I tillegg skal det legges vekt på jakt- og fangsttradisjon i vedkommende område, og på den skade viltet gjør.

Rovviltnemnden har myndighet til å fatte vedtak om kvote for felling eller kvote for jakt når bestanden ligger over de nasjonalt fastsatte bestandsmålene for regionen. Rovviltnemndas vedtak skal avgrense jaktområdet, bestemme antall dyr som kan skytes, eventuell fordeling på kjønn og alder og om bestemte typer dyr skal være unntatt, samt nærmere vilkår for gjennomføring av kvotejakten i samsvar med regional forvaltningsplan.

Kvotevedtaket til rovviltnemnden baseres på antall familiegrupper før jakt året før. Årsaken til dette er at svært mange familiegrupper ikke blir oppdaget før etter at kvotejakta er i gang. Det nasjonale overvåkingsprogram for gaupe estimerer antall familiegrupper før jakt med utgangspunkt i registreringer foretatt fra ca. 1. oktober og frem til 15. februar. En oversikt over familiegrupper av gaupe fra det nasjonale overvåkingsprogrammet vil foreligge i juli. Det er gjennomsnittlig antall familiegrupper de siste 3 årene som avgjør om nemnda har myndighet til å sette kvote. Er gjennomsnittet over det fastsatte bestandsmålet kan rovviltnemnden fatte sitt vedtak om kvote. Vedtak fattet av nemndene kan påklages til Miljøverndepartementet. På grunn av den korte tiden mellom nemndens vedtak og jaktstart, må det påregnes at klagebehandlingen ferdigstilles etter at jakt er igangsatt. Rovviltnemnden kan til enhver tid endre eget vedtak om kvote for jakt på gaupe dersom nye opplysninger tilsier det.

For å unngå for stor avskyting av hunndyr, vil det som en hovedregel benyttes egne hunndyrkvoter, som sikrer en bedre kontroll med den reproduserende del av bestanden. Kvoter kan også evt. deles opp med en kvote ved jaktstart og en reservekvote for å redusere faren for overskyting.

For gaupe kan rovviltnemnden sette av egne områder for kvotefri jakt i forbindelse med sitt årlige vedtak om kvotejakt på gaupe. Det kan bare åpnes for kvotefri jakt på gaupe så lenge dette kan skje innenfor rammen av det nasjonale bestandsmålet for regionen. Dersom det årlig settes av områder til kvotefri jakt på gaupe forutsettes det at bestandsmålet for regionen kan nås i de andre delene av regionen, og at områder med kvotefri jakt på gaupe er områder der det normalt ikke opptrer gaupe i ynglende bestander. Det forutsettes videre at rovviltnemnden gjennom sine årlige vedtak om kvoter og eventuelle områder for kvotefri jakt på gaupe bidrar til en størst mulig grad av forutsigbarhet for berørte næringsinteresser. Dette innebærer at områder for kvotefri jakt på gaupe innenfor en region bør være relativt stabile fra år til år.

Vilkår for administrasjon og deltagelse

Gaupe er klassifisert som storvilt, og derfor er aldersgrensen for utøvelse av jakt og/eller fangst på denne arten satt til 18 år. Alle som driver jakt/felling på gaupe må ha med dokumentasjon på betalt jegeravgift og gyldig skyteprøve. Grunneierens tillatelse må innhentes for det aktuelle jaktterreng. I tillegg må man ha overholdt rapporteringsplikten i henhold til forskrift 18. mars 2005 om forvaltning av rovvilt § 16.

Det er nå nye rutiner for registrering av lisensjegere. Fra og med 1. april 2006 skal dette foregå på www.jegerregisteret.no. Registreringen skjer i Jegerregisteret for hver enkelt rovviltart det enkelte jaktår. Det betyr at registreringen må gjentas ved nytt jaktår eller om man ønsker å jakte på andre rovviltarter enn de som først ble registrert. Registreringen er gratis. Jegere som ikke selv har tilgang til Internett kan få hjelp hos fylkesmannen til registrering. Kvittring fra registreringen som lisensjeger i Jegerregisteret skal medbringes under felling/fellingsforsøk.

I områder med kvotejakt eller lisensjakt, må jegeren forholde seg til vedtak og vilkår fattet av den regionale rovviltnemnden i regionen som gjelder, jf forskrift 18. mars 2005 om forvaltning av rovvilt. Alle som deltar plikter å holde seg oppdatert om kvotens størrelse, gjenværende kvote og eventuelle andre begrensninger for jaktutøvelsen.

Rapportering, meldeplikt og undersøkelser av felte dyr

Felling eller forsøk på felling av gaupe skal umiddelbart meldes til fylkesmannen og andre på slik måte som det bestemmes i vedtak om skadefelling eller kvotejakt, eller ved utstedelse av lisens. Jegeren skal fremvise felt dyr for Statens naturoppsyn (SNO) for umiddelbar kontroll, merking og prøvetaking av biologisk materiale (se www.dirnat.no for retningslinjene), og jegeren skal kunne påvise fellingssted etter anmodning fra SNO, politiet eller fylkesmannen/lisensutsteder. Den som feller gaupe plikter vederlagsfritt å innlevere skrotten til vitenskapelige formål på slik måte som det bestemmes i vedtak om skadefelling eller kvotejakt, eller ved utstedelse av lisens. Instruks for ivaretagelse av felt rovdyr finnes på (<http://nidaros.nina.no>). Jeger eller preparant plikter å innlevere skrotten innen 1. juni. Dersom felt rovvilt først leveres til preparant, skal dette gjøres innen 1. mai.

Rapporteringsplikten er viktig for å sikre en raskest mulig oppdatering av fellingsresultater for derved å hindre en utilsiktet overskyting av kvoten. Manglende overholdelse av rapporteringsplikten kan føre til at lisens inndras og muligheter til senere lisenstilldeling kan bortfalle.

Ettersøk

Den som skadeskyter gaupe under forsøk på felling plikter å gjøre det en kan for å avlive dyret snarest mulig. Vedkommende plikter å forvise seg om påskutt dyr er truffet eller ikke. Det skal ikke gjøres forsøk på felling av nye dyr mens ettersøk pågår. Den som skadeskyter gaupe skal uten opphold underrette fylkesmannen og nærmeste politimyndighet. Fylkesmannen avgjør videre gjennomføring og avslutning av ettersøk. De som har deltatt i forsøket på felling skal uten godtgjørelse bistå forvaltningsmyndighet eller politimyndighet i det videre ettersøk.

▲ Ettersøk av gaupe krever gode springsegenskaper hos både hund og hundefører.

Bruk av våpen

Forskrift om utøvelse av jakt og fangst av 22.mars 2002, regulerer hva som er tillatt å bruke av våpen m.m. under jakt.

Det som har betydning for gaupejakt er:

- Gaupejegeren må ha bestått skyteprøve for storviltjakt hvis jakta skal utøves med rifle. For storvilt (gaupe regnes som storvilt) som har en jakttid som går fra ett jaktår og over i neste, gjelder skyteprøve som er avlagt i det jaktåret jakten på vedkommende viltart startet.
- Under jakt med rifle på gaupe skal det brukes ekspanderende prosjektil og anslagsenergien skal være minst 980 joule (100 kgm) målt på 100 meters avstand (E100). Det er ikke tillatt å bruke halvautomatisk rifle med mer enn to skudd i magasinet og ett skudd i kammeret.
- Det er tillatt å jakte gaupe med haglevåpen. Under jakt med haglevåpen er det ikke tillatt med mer enn to skudd. Fra 1.1.2005 er det innført forbud mot bruk av blyhagl. Når gaupejakt utøves med haglegevær, skal man derfor bruke alternative hagletyper (se "jaktutøvelse/våpen" under). Det finnes ingen formelle krav til haglestørrelse.

Åtejakt

Forskrift om transport og behandling av animalsk avfall og anlegg som behandler animalsk avfall, regulerer bruk av husdyrkadavere til åtejakt, og Mattilsynet har ansvar for dette. Direktoratet for naturforvaltning regulerer åtejakt gjennom både Viltloven og Forskrift om utøvelse av jakt og fangst som sortere under Viltloven.

Ved bruk av åte til jakt har Mattilsynet fortolket regelverket slik at bruk av kadaver/slaktavfall til åte kun er tillatt dersom det er oppstått i naturen og at det benyttes på stedet hvor det er oppstått. Avfall fra egen gård kan brukes til åte på egen eiendom, forutsatt at det ikke er mistanke om at dødsårsaken var smittsom sykdom. Slakteavfall kan brukes til åte, så lenge dyra avfallet stammer fra har vært godkjent som menneskemat. Ferskvannsfisk omfattes ikke av Mattilsynets forskrift, og kan derfor brukes fritt som åte. Direktoratet for naturforvaltning opplyser at vilt kan brukes til åte og kan flyttes. Når EUs biproduktforordning blir en del av EØS-avtalen blir reglene forholdsvis uendret, bortsett fra at det blir noen mindre endringer når det gjelder slakteavfall. Som en del av EØS-tilpassing har Mattilsynet sendt ut gjeldende forskrift på høring i 2005, og ny forskrift vil foreligge i løpet av 2006.

Fangst

Fangst på gaupe reguleres gjennom Forskrift om utøvelse av jakt og fangst samt instruks for godkjenning av bås til gaupe og jerv (fastsatt av Direktoratet for naturforvaltning i januar 2006). Det kan benyttes båsefelle i forbindelse med felling av gaupe. Bruk av bås til fangst av gaupe dreier seg om levende fangst og det må søkes fylkesmannen om tillatelse for den enkelte bås (jf forskrift om utøvelse av jakt og fangst, §31 a). Tillatelse skal gjelde for den enkelte bås og kan gis i forbindelse med kvotejakt på og lisensfelling av gaupe. Båsens konstruksjon, plassering og tilsynshyppighet skal fremgå av søknaden. Jeger/fangstmann

skal gi melding til fylkesmannen før fangsten tar til. Videre skal Fylkesmannen informere kommunen om tillatelser som gis i vedkommende kommune. Derfor er det ikke nødvendig å melde fra til kommunen, som var tilfellet tidligere. Utplassering av gaupebås skal kartfestes med UTM-koordinater, slik at fangstredskapet kan gjenfinnes. Bås godkjent til gaupefangst kan ikke benyttes til fangst av andre arter utenom ordinær jakttid for gaupe. Husk også at det er påbudt med grunneierens tillatelse ved bruk av bås til gaupefangst i forhold til både kvotejakt og lisensfelling. For øvrig gjelder bestemmelser i forskrift om utøvelse av jakt og fangst.

For gaupe er det kun tillatt med levendefangst og følgende typer fangstredskap er tillatt: Bås av typene Värmlandsk tunnelfelle, Smålandsk revefelle, Nyåkersfellen og Øster-Malmfellen, eller som er konstruert og virker på tilsvarende måte. I tillegg kan jervbås (se instruksen) godkjennes av fylkesmannen til fangst av gaupe. Slike båser skal innvendig i fellens fangstrom inklusiv fallammer være dekt av et heldekkende solid materiale. Fangstredskaper skal ikke utplasseres i områder hvor alminnelig ferdsel medfører at det kan oppstå fare for mennesker eller husdyr.

Fylkesmannen skal vurdere om det skal føres kontroll på stedet om båsen er konstruert og utplassert i henhold til tillatelsen før fangsten tar til. Slik kontroll kan utføres av politiet, Statens Naturoppsyn eller lokalt jaktoppsyn som er godkjent av det statlige naturoppsynet eller har begrenset politimyndighet.

Fylkesmannen kan ved behov stille krav om at bruker av bås skal rapportere til fylkesmannen og kommunen fra fangstperioden. Rapporten bør da inneholde opplysninger om følgende:

- Antall fangstdager
- Observasjoner av gaupe/jerv og andre dyr i nærheten av fella
- Eventuell fangst og slipp av andre dyr
- Eventuelle skader påført gaupe/jerv som følge av opphold i båsen
- Bruk av åte
- Andre ting

Det er ikke tillatt å bruke levende lokkedyr i fangstredskaper. Den som utøver fangst plikter å innrette fangsten slik at den bare retter seg mot de viltarter som redskapet er tillatt for. Fangstredskap som er utplassert skal være merket med brukerens navn og adresse og eventuelt telefonnummer. Bruker av fangstredskap som fanger viltet levende plikter å føre tilsyn med fangstredskapet minst én gang hvert døgn. Ved fangst av gaupe skal det minst føres tilsyn hver morgen og kveld. Brukeren plikter straks å slippe fri fredede viltarter eller viltarter som ikke tillates fanget i vedkommende redskap. Ved tilsyn med fangstredskap som fanger viltet levende, plikter brukeren straks å avlive innfanget vilt. Avlivingen skal skje sikkerhetsmessig forsvarlig og på en slik måte at viltet ikke utsettes for unødig lidelse. For avliving av gaupe som er fanget i bås kan salongriffler, revolver eller pistol i kaliber 22 LR nyttes.

▲ Kun godkent bås kan brukes til gaupefangst.

PRAKTISK GAUPEJAKT

De mest vanlige jaktformene før var jakt med hund, sporingsjakt mot utsatte poster, store klappjakter med folkedrev (hvor man skjøt alt rovvilt) og forfølgingsjakt. Sistnevnte gikk ut på at spreke skiløpere innhentet gaupa etter å ha trøttet den ut. Dette krevde mye og løs snø, samt flatt terreng uten bratte berg. Gaupene ble også fangstet. De mest vanlige fangstmetodene var slagfeller med fallstokk eller falllem og bås. I tillegg ble det fanget en del gaupe i fotsakser.

På 1800-tallet var han som trolig må ha vært Skandinavias største gaupejeger i virksomhet. Johan Kjellberg ble født i Dalarna i 1800, men flyttet til Ovensjö i Gästrikland i 1824 og skaffet seg samtidig hunden Chasse. For denne hunden skulle Kjellberg ha skutt 110 gauper og totalt felte han 183 gauper, hovedsakelig i Gästrikland og Dalarna.

Oppsporingsjakt

Enkelte jegere har spesialisert seg på å spore opp gaupa i dagleie og skyte den der. Dette krever foruten sporsnø og lokalkjennskap også bruk av kikkert og stor tålmodighet. Når man har funnet ferske spor følges disse til det aktuelle dagleieområdet. Da gaupa som regel ligger slik at den kan følge med sporene sine må en ikke gå direkte i dem, men slippe seg ut på siden. Man må stoppe ofte og bruke kikkerten. Jaktformen fungerer best i terreng med trange og bratte daler og glissen vegetasjon, hvor man kan sitte på avstand og bruke kikkerten på sporene inn til dagleie.

Åtejakt

Det felles gaupe mer eller mindre tilfeldig på åte, som regel lagt ut for rev. Det er bare unntaksvis at voksne gauper er interessert i annen føde enn det de har drept selv. Gaupeunger er mer nysgjerrige, og har de mistet moren sin under jakten vil sulten kunne tvinge de fram til et åte. Større sjanse er det å vente ved et kadaver etter et større gaupedrept byttedyr, som rådyr. Med unntak av hanngauper i brunsten i mars, vil de fleste gauper komme tilbake til et kadaver så lenge det er mat der. Dette er imidlertid avhengig av hvor lett det er for gaupa å ta nye byttedyr. Kan den velge, foretrekker den varmt kjøtt. I motsetning til reven eller ulven, er ikke gaupa spesielt var for lukter og forandringer ved et kadaver, så det går som regel bra å flytte litt på det, for å få bedre oversikt. Dersom kadaveret ligger slik til at man kan vente innomhus, hvis for eksempel gaupa har tatt rådyr ved en foringsplass nær bebyggelse, kan dette være en komfortabel jaktform. Skal man vente ute, bør man ha utstyr slik at man klarer seg gjennom den lange vinternatten.

Lokkejakt

En lite prøvd jaktform er lokkejakt. Under brunsten lokker gaupene på hverandre og det kan høres langt en stille natt i mars. Unger som blir skilt fra mora under jakt, finner også sammen igjen om natten ved hjelp av lokking. Det er ikke lett å forklare hvordan ei gaupe skriker under brunsten, men det høres ut som en mellomting mellom rev og katt når de er i parringshumør. Mellom gaupemora og ungene brukes tynne plystrelyder, ikke ulikt rovfugl.

▲ Kikk-opp metoden kan brukes for de med lokalkunnskap og skarpe øyne.

Posteringsjakt

Snø er en forutsetning for denne jakta slik at man kan finne spor. Gaupejakt på barmark eller is og skareføre er, med tanke på artens populasjonstetthet, veldig sjansepreget. Det er også viktig for resultatet at man har tilgang til romslige jaktområder, da gaupa kan forflytte seg opp til 45 kilometer i løpet av et døgn.

Gaupejakta starter med at man leter etter spor fra den siste natten. Bilen er et bra hjelpemiddel, da man får dekket lengre strekninger. Høye, firehjulsdrevne biler er å foretrekke, da en lettere ser gaupespor over høye brøytekanter. Det er en stor fordel å være to i bilen da passasjereren har best oversikt over høyre side av veien.

Mange steder er ikke skogsbilveiene brøytet under jakta, eller terrenget er veiløst, så da må man ta skiene fatt. Som oftest foregår sporletingen både med bil og til fots. Man kjører for eksempel bil opp ei li og setter av en skiløper som skjærer av lia på leting etter spor, for så å bli plukket opp av bilføreren på et avtalt sted. Etter noen sesonger lærer man hvilke steder i terrenget gaupa oftest besøker, og da starter man selvsagt letingen der.

Et gaupespor kan forveksles med alt fra ekorn til elg, men oftest med rev, hund, hare og eventuelt jerv. Gaupesporene er imidlertid større og rundere enn revens og ved bra avtrykk kan man se at trampdynene under poten ikke sitter symmetrisk som på hundedyr. Jerven er halvt sålegjenger og ferdes som regel i galopp, mens gaupa for det meste går.

Man kan se av sporene om det dreier seg om en hunngaupe med unge eller unger når en får sporene ved siden av hverandre på det samme underlaget og ser forskjellen på størrelsen. Enkeltspor er vanskelig å bestemme da et gaupespor kan variere mye i størrelse avhengig av underlaget. Har man tilstrekkelig erfaring og sporer noen kilometer kan man få et vist inntrykk av tyngden på dyret forutsatt at det er en del løs snø. Da kan man bli ganske sikker på at det er ei gaupe på over 20 kg og således en voksen hann.

I mars kan man oppleve å se spor etter flere voksne gauper og eventuelt unger. Da er det ei familiegruppe som har fått besøk av ei hanngaupe. Under brunsten er ikke hanngaupene så territoriale, så en kan da oppleve flere voksne hanner i det samme berget i tillegg til ei brunstig hunngaupe.

Innringing

Når man har funnet spor fra sist natt må man slå en ring for å finne ut i hvilken del av terrenget gaupa ligger. Gaupene er som oftest nattaktive og ligger i ro om dagen, men i mars når brunsten nærmer seg kan spesielt hanngaupene være i bevegelse også om dagen. Ungene ligger som regel heller ikke helt i ro om dagen, og kan gå litt rundt i dagleieområdet. Størrelsen på ringen bør være såpass stor at man ikke støkker gaupa. Dette er mye avhengig av terrenget, men man kan trygt gå fem hundre meter unna dyret uten å støkke det.

Den klassiske ringen er når et gaupespor går opp i et berg, som man slår en ring rundt. Går det ingen spor ut, ligger gaupa oppe i berget. Det finnes mange variasjoner av dette, men det er av stor betydning

at man gjør grundig arbeid med ringingen. Har man oversett spor, og gaupa ligger et annet sted, er ofte løpet kjørt når man bare har en kort februar dag til rådighet.

Det lønner seg å gå på ski under ringingen. Utgjør deler av ringen brøytete veier, er det beste at to mann går til fots på hver sin side av veien. Harde og høye brøytekanter gjør det svært lett å overse spor.

En skal også være oppmerksom på at gaupene kan gå i hverandres spor, slik at det som ser ut til å være spor etter ei gaupe, kan vise seg å være flere dyr. Når gaupene kommer til et hardt underlag som f.eks. en brøytet vei, vil de spre seg ut og da vil man også se hvor mange det er.

Utpostering

Når gaupa er ringet inn setter man ut forposter. Noe av det vanskeligste under gaupejakt er å finne ut hvor de skal plasseres. Etter noen jaktsonger får man et vist begrep om hvor postene bør være, men om man er i nytt terreng må man ofte bare ta en sjanse. Spesielt når man bruker hund har losen ofte lett for å havne i den bratteste delen av terrenget, så i disse områdene er det aktuelt med poster. Det hender også at gaupa kommer på baksporet, det vil si tilbake på sporet den gikk inn i ringen. Ellers er trebevokste overganger mellom ulike terrengavsnitt steder som bør besettes av poster. Det kan også være en idé at en postskytter blir med den som skal jage gaupa eller hundeføreren og posterer i nærheten av uttaket. Det hender at gaupa tar en tur innom uttaket etter en runde for å sjekke hva som kommer etter. Når man bruker hund i kombinasjon med poster er det viktig at de er på plass før hundeføreren går inn i ringen på sporet, for ligger gaupa i nærheten av en post kan den ha passert der før hunden blir sluppet.

En god postskytter på gaupejakt må beherske minst tre ting: Sitte stille, holde kjøft og skyte bra. Gaupa bruker hørselen for å lokalisere postene, og er hun ikke stresset av hunden som kommer bak, skal det ikke mye lyd til før hun elegant svinger utenom posten. Det lønner seg derfor å ha med seg nok klær og tålmodighet slik at man blir sittende rolig. Dersom losen med en rasktjagende hund passerer posten eller postrekka og drar langt ut, kan det være aktuelt å flytte postene. Det krever som regel god lokalkunnskap og et velfungerende transportapparat for å oppnå suksess. Som regel kommer man på etterskudd og en los som drar av gårde flere mil er som regel vanskelig å få postert på.

Jakt uten hund kombinert med poster

Når man skal jakte gaupe uten hund, er det en fordel å slå en så liten ring som mulig, slik at man vet omtrent hvor gaupa ligger. Da kan man sette ut postene rundt et begrenset område og sjansen for at den vil gå på en av postene vil øke, da gaupa som regel vil ture ganske trangt for en som jager på ski, truger eller til fots om det er lite snø. Det stilles imidlertid store krav til postene for at en slik jakt skal lykkes. Gaupa har full kontroll og all verdens tid og har dermed også lett for å lokalisere postene. Ikke ved hjelp av luktesansen, for den bruker gaupa mest i forbindelse med revirmarkering og brunst, men den hører utrolig bra og den ser også godt.

Det stilles også store krav til den som skal drive eller jage gaupa. Foruten en viss kondisjon og liten redsel for svetting, må vedkommende være god til å spore. Gaupa merker med en gang om den som kommer

▲ Tresatt gaupe.

etter ikke har all verdens framdrift og vil som regel etter hvert gå i sirkler og i sporene til den som jager og ikke minst sine egne. Er det flere gauper i følge, og jaget foregår på et begrenset område, vil det bli et virvar av spor.

Det kan være en stor fordel å være to stykker under sporingen. Når gaupa er støkt ut av dagleiet og begynner å ture rundt, er det gode sjanser for å få se den dersom den ene står igjen på sporet og posterer. Her vil en ha stor nytte av erfaring fra en del slike jakter, da en får en viss følelse av hvordan gaupene bruker terrenget og kan postere deretter.

Den som jager bør ha en jaktradio og via den informere postene om hvor jaget går hen i terrenget. Dette gjør det mer interessant og spennende for postene og ikke minst får det de til å skjerpe seg når det begynner å nærme seg postene deres.

Jakt med hund

I følge Viltloven er bruk av løs drivende halsende hund tillatt under gaupejakt. Det er også tillatt å bruke stillende hund. Gaupehunder kan deles inn i to typer: drivende og stillende. Hva man skal velge er noe avhengig av terreng, jaktlagstørrelse og interesse. Jakter man mye i bratt terreng og det er med en del postskyttere, er en drivende hund å foretrekke. Postskytterne kan høre losen og hunden jager med los selv om den blir hengende langt etter i det bratte terrenget.

Når man skal velge en drivende hund er det støver som er mest aktuelt på grunn av fremkommeligheten i snø og kupert terreng. Selv om det er ganske greit å jage gaupe bør hunden ha god sporfølgningsevne slik at den har bra fremdrift i losen. Hunden skal ha bra nerver slik at den ikke får panikk i hengebratt terreng og ikke lar seg skremme om gaupa gjør noen skinnangrep. Den bør ha stor jaktlyst som driver den fram selv under dårlige forhold og være byttesbevisst slik at den er lett å prege på gaupe.

Valg av hund

Hva slags rase man skal velge blant støvere for å få en som jager gaupe er mindre viktig. Det er viktigere å kjøpe en valp etter foreldre med bra jaktegenskaper og som har vist seg som bra revejagere eller som har vist seg å fungere bra på gaupe.

Dersom terrengene man jakter gaupe i er slik avgrenset at gaupa blir ringet inn på relativt små områder, kan man også bruke kortdrivende hunder som vorsther og wachtelhunder. Disse driver med los og fordelen med å bruke hund, selv når ringen er liten og postene mange, er at gaupa kommer lettere fram på post enn når den blir jaget på av en mann til fots.

Det er spesielt i flatere terreng og om man er et par mann som jakter, at man har størst nytte av en stillende hund. I lett terreng og med snøføre som ikke bærer gaupa bedre enn hundene, bør en eller et par bra stillende hunder ikke ha for store problemer med å innhente gaupa og stille den på bakken eller presse den opp i et tre og få stålos. Jakten kan da enkelt avsluttes av hundefører. Minuset med disse hundene er at de forfølger viltet taust og loser kun når de har stilt det, dessuten har de ofte lett for å gi seg når de merker at de ikke klarer å ta igjen viltet.

Blant spisshundene er heller ikke rasen så veldig betydningsfull, men de langbente hundene har selvsagt en stor fordel når det er mye snø og da er det som regel snakk om laikaer, jämthunder og karelske-bjørnehunder.

De fleste av de nordiske gaupestøverne får tap når gaupa har klatret opp i et tre, og dersom de gir seg og drar derifra, klatrer gaupa ned igjen og stikker av. Det er en av årsakene til at det er blitt importert amerikanske coonhounds, som ligner våre støvere, til Norge. I USA og Canada har de lange tradisjoner med å jage med coonhounds på vaskebjørn, bobcat (en mindre gaupeart), gaupe, puma og svartbjørn som de vanligvis tresetter. Slike hunder blir trent til å kikke opp når de mister sporet på bakken.

Innjaging

En kommende gaupestøver bør jages inn på hare. Dette for at den skal bli spornøye og lære seg å takle drevdyrets finesser for å lure hunden av sporet. Siden kan man jage rev med hunden. Dette ikke minst for å utvide jaktsongen og ha en godt trent støver når gaupejakten begynner i februar.

Innjagingen av en stillende hund kan med fordel gjøres på mindre rovdyr som grevling, mår og mink. I motsetning til de fleste støvere, har spisshundene ingen problemer med å skjønne at enkelte av viltartene de jager på, kan klatre.

De fleste spisshunder er så byttebevisste at de jager det som eieren skyter, og mister etter hvert interessen for det viltet som eieren ikke viser interesse for. Innjagingen går derfor i hovedsak ut på å felle det aktuelle viltet som hunden loser på. Bjørn er også en aktuell viltart å jakte på med spisshund, men det krever større mot hos hunden enn ved gaupejakt.

Under innjagingen er det viktig at hundeføreren henger på losen etter beste evne for å støtte unghunden i tapet og for å hjelpe den i bratt terreng. Er det for bratt til å komme opp, må hunden lære seg å komme seg rundt og finne sporet igjen på den andre siden. Den må også overvinne frykten for å slippe seg utfor bratte stup og til det behøver den av og til hjelp.

Den perfekte gaupehunden

Både drivende og stillende hunder har egenskaper som er verdifulle som gaupehund, men hvordan få alt dette inn i en hund? En hund som både jager med los, har et raskt drevsett og loser på gaupa i treet. Tanken på å krysse støver og spisshund er besnærende, men det finnes ting som taler mot dette. Man skal ha utrolig flaks for å få det beste ut av begge rasene i en hund og hvem er villig til å sortere så hardt blant valpene og unghundene som det sikkert blir nødvendig i slike tilfeller? Dessuten blir bruksområde for en slik hund ganske snevert.

En annen mulighet er å slippe en støver og en spisshund sammen. Får man en slik duo til å samjage (det er ikke alltid like lett) har man muligens den beste gaupehunden. Støveren driver med los og henger på selv om den ligger en halvtime etter og spisshunden har med sitt raske drevsett gode muligheter til å sette inn en sluttpurt om de tar inn på gaupa, slik at gaupa blir presset til å gjøre front på bakken eller klatre opp

i et tre. Ikke alle støvere skjønner at drevdyret kan klatre, men en spisshund vil som regel stå og lose på gaupa i treet til hundeføreren når fram.

Ei gaupe som har gjort front på bakken, vil også som regel stå bedre for to hunder enn for en, slik at hundeføreren rekker innpå før losen løsner. En ulempe kan være at hundene blir litt for tøffe når de er to. Kommer de innenfor rekkevidden av en voksen hanngaupe, som ofte kan skje når det blir stålos på bakken, kan hundene bli hardt skadet.

Farer for hunden

Utenom trafikk er bratt og ulendt terreng som gaupa ofte oppsøker under los, noe som kan gjøre hundelivet utrygt. Spesielt ved isete underlag med litt snø over. Gaupa har en spenst og fotsikkerhet, også på isete underlag takket være klørne, som er hundene (og ikke minst hundeførerne) klart overlegen.

Dårlig is over elver eller vann som bærer gaupa, men ikke hunden, kan også føre til at det blir en jakthund mindre. Gaupa er også en dyktig svømmer og kvier seg ikke for en svømmetur midt på vinteren og selv om det neppe er mange hunder som vil svømme etter, vil det heller ikke bli så mange flere hvis de prøver.

Når det gjelder gaupas villighet til å angripe hunder, er den liten blant friske, usårede gauper. Blir den sterkt presset på bakken av pågående hunder, kan den forsvare seg. Spesielt eldre hanngauper med tilstrekkelig selvillit kan klore bra fra seg. Gauper kan gjøre skinnangrep mot hunder. Spesielt hunngauper med unger kan prøve å skremme hunden og er den av det nervesvake slaget, kan ei fresende gaupe med krum rygg med ett og annet utfall, være nok til at de stikker med halen mellom beina. Størst fare for at hunden skal bli skadet, er når gaupa er skadeskutt og den urutinerte hunden går på for hardt.

Hundeføreren

Hundeførerens oppgave under gaupejakt er å sørge for at gaupa blir tatt løs av dagleiet og hunden eller hundene blir sluppet på sporet. Turer losen i området etter uttaket er det selvsagt bare å stå på post, men skifter gaupa losområde, må hundeføreren dra etter. Dersom hunden eller hundene får presset gaupa såpass at hun klatrer opp i et tre eller blir stilt på bakken, er det hundeføreren som skal innpå og avslutte. Har gaupa klatret opp i et tre og hunden står og loser under, har man som regel god tid. Man bør derfor binde hunden før man skyter ned gaupa, slik at denne ikke risikerer å bli skadet dersom den er urutinert og går på gaupa før den er helt død. Er skogen tett og høy, er det ikke alltid like lett å få øye på gaupa i treet, men som regel sitter den høyt oppe og det vil alltid falle ned biter av bark fra det treet den har klatret opp i.

Har gaupa gjort front på bakken mot den losende hunden, står den som regel dårlig. Bruker man to hunder og gaupa er stilt på bakken, vil den stå bedre, men det er viktig å ikke skyte før en er sikker på at hundene ikke blir truffet.

Hundeføreren må inneha en viss grunnkondisjon i tillegg til å være bra til å spore, for gaupa kan ha både jaktet og gått rundt i dagleieområdet, så det er ikke alltid like enkelt å finne dagleiet. Spesielt ikke på gammel snø eller når det er ei familiegruppe hvor ungene har gjort seg mange turer rundt i dagleieområdet.

Skal man bruke flere hunder, bør man også være flere hundeførere, dersom en da ikke har så dressur på den andre hunden at den kan gå med løs eller at den ikke jager annet enn gaupe og kan slippes på nattsporet. Under vanskelig forhold er det også en fordel å være to førere, da den ene kan spore og den andre komme etter med hundene.

Slipper man hunden(e) på en familiegruppe er det som regel hunngaupa som går i losen. Hun venter inn hunden for å avlede disse fra ungen eller ungene. Disse skiller da lag med mora og hverandre og kan komme på poster helt uavhengig av losen. Det gjelder derfor å være observant på post, selv om losen går i en annen retning.

Det virker som om gaupa turer bedre, det vil si at den bruker et mindre område under losen, for saktejagende hunder. Det samme gjelder om en mann går på sporene. Ved bruk av rasktjagende hunder har losen lett for å dra langt ut etter en eller et par turer. Dette er selvsagt veldig avhengig av terrenget og føret. I bratt terreng er gaupa suveren og har vanligvis ingen problemer med å holde unna hunden. Er føret også til gaupas fordel, det vil si at den synker mindre nedi enn hunden kan losen ture ganske trangt før den skifter losområde.

I småkupert eller flatt terreng er det helt annerledes. Gaupa har lite hjerte og er ikke spesielt utholdende så her vil en eller et par bra raskt jagende hunder få gaupa til å stoppe, enten i et tre eller på bakken etter forholdsvis kort los. Dersom da ikke føret er spesielt ugunstig for hundene.

Etersøk

Om en gaupe blir påskutt under jakt med hund, er det bra å få stoppet hunden før den har kommet frem til skuddplassen. I og med at nesten all gaupejakt foregår på snø, har man gode muligheter til å kunne fastslå på skuddplassen om gaupa er truffet og også noenlunde hvor. Gaupene vil vanligvis legge seg i sårleie bare noen hundre meter fra der de ble påskutt.

Er man flere stykker på jaktlaget bør postskytterne posteres om, mens gaupa får ligge i fred en time eller to, avhengig av hvor mye dagslys det er igjen. To mann tar så an sporet og har man en hund, føres den i bånd. Er terrenget slik at man lett kommer innpå, vil skytteren ha gode muligheter til å skyte gaupa i sårleiet. Skulle den stikke, slipper man hunden og er den rask og pågående slaget, vil det i de fleste tilfeller føre til at gaupa enten stopper på bakken eller klatrer opp i et tre ganske umiddelbart.

Dersom gaupa ikke er truffet i vitale områder og den kommer seg forbi både hund og postskyttere, kan den gå langt. Det har også hendt at skadeskutte gauper har kommet seg inn i grove steinurer eller berghuler og blitt der i flere døgn.

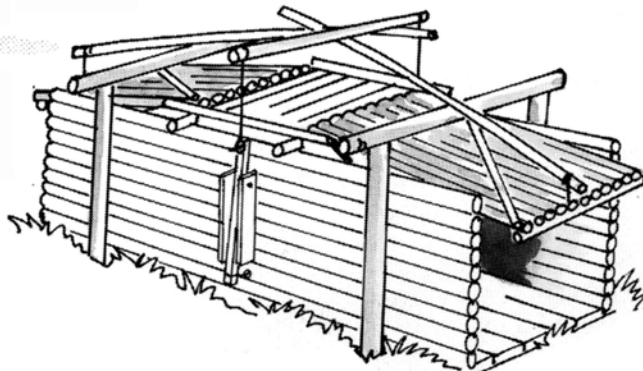

▲ En dyktig gaupehund betyr mye for jakta.

Fangst

Det viktigste ved fangst av gaupe er at båsen/fellen plasseres på rett sted. Det vil si et sted hvor gaupene ofte passerer og den eneste måten å finne ut det på er å spore gaupe når det er snø. Voksne kjønnsmodne gauper fra to år og eldre har egne revir som bare til en viss del overlapper med andre voksne gauper av samme kjønn. De beste fangstplassene blir derfor der flere slike revir grenser mot hverandre. Slike plasser oppsøkes ofte av gaupene da de skal markere sine revir med urin.

Den eksakte plasseringen av fella er lettest å finne i bratt terreng. Gaupe velger som regel den letteste veien, så naturlige passasjer innunder berg og gjennom kløfter er aktuelle. Gamle hesteveier og traktorveier i bratt terreng brukes også ofte av gauper. Fellene skal plasseres slik at det er lettere å gå igjennom de enn rundt. Der hvor det ikke finnes naturlige avgrensninger i terrenget er det en fordel å sette opp ledegjerder på sidene av fellene, for å styre gaupene inn mot dem. Disse kan lages av småtrær og kjerr eller nettinggjerder brukt for husdyr og de kan godt være flere hundre meter lange om nødvendig.

► Värmlandsk tunnelfelle kan brukes til gaupefangst. Men er den av den gamle typen i rundvirke som på tegningen, må den kles innvendig med heldekkende materiale.

Andre aktuelle steder å plassere gaupefellene på er inntil veggene på gamle uthus, låver som før ble brukt til utmarkslåtter og hus på fraflyttede steder i skogen. Også mindre fotbruer over vassdrag kan aktuelle om de er store nok og solide nok til å plassere en bås på, og er ellers lite brukt på denne årstida. De fleste gauper må innom slike bygninger, og finnes det åpninger går de gjerne inn.

Ofrer man noen dager med sporing av gaupe på gammel snø kommer man etter hvert til å finne de aktuelle plassene. Da de fleste gaupefeller er lite flyttbare er det viktig at man har funnet en bra plass før man bygger fella enten på stedet eller transporterer den dit ved hjelp av traktor og lignende.

Selv om man aldri skal si aldri når det gjelder gaupe er det ytterst sjelden man lykkes å lokke dem inn i fellene ved hjelp av åte. Unntaket kan være unger som har mistet moren under jakten og derfor er veldig sultne. Hanningauper etter brunsten som inntreffer i mars/april kan også gå på åte, men da er som regel fangstsesongen over. Restene av et byttedyr som gaupa selv har tatt kan man prøve å legge inn i fella, men da er man som regel avhengig av at man kan flytte fella. Da er det bedre å henge opp ting i fella som gjør gaupa nysgjerrig. Det har blitt prøvd ulike saker som utstoppede harer, selvlivsende øyne og andre fantasifulle ting, men en fuglevinge fra en skogsfugl gjør også nytte. Alt etter beliggenhet, er det også en god ide å henge opp fjær eller evt. skinnfeller (med hår på, fra f. eks. hjortedyr) som dingler fra en kvist i nærheten av en felle. Dette kan lokke inn gauper, som er oppmerksom på bevegelser. Disse kan også med fordel påsmøres med gaupeurin eller valeriana.

Det absolutt beste for å lokke ei gaupe inn i fella er gaupeurin. Ettersom gaupeurin er en del av revirmarkeringen medfører lukta av urin inne fra ei felle som står i nærheten av revirgrensa at de fleste gauper vil gå inn for å undersøke. Gaupeurin kan man skaffe seg gjennom å plukke opp markeringene i snø og putte i en (tett) plastpose når man sporer gaupe. Dersom man har tilgang til ei død gaupe, kan man benytte muligheten til å tømme urinblæren og få det på flaske. En annen gammel metode er å bruke valerianarot som man får kjøpt i pulverform på apotek. Dette skal fungere omentrent på samme måte som gaupeurin.

Utløsermekanismer i fangstbåser/feller aktiviseres enten av snorutløser som et åte er festet i, snubletråd eller trampplata. Flere erfarne fangstmenn mener sistnevnte er best. Det kan være vanskelig å få gaupa til å sette tennene i et åte og snubletråd kan de trå over. En liten høydott eller noe tørt gress som man legger oppå trampplata og har noen dråper gaupeurin i gir som regel fangst om gaupa går inn. Trampplata kan gildres på ulike måter. Noe som har vist seg å fungere er at trampplata lages litt smalere enn fella innvendig og blir hengslet fast innvendig i båsens ene vegg 5-10 cm over gulvet og på motsatt side av trampplata er det festet en wire som løper gjennom et plastrør i båsveggen og festes i utløsermekanismen. Det kan også være en fordel å bygge tak over fella slik at snøfall og væromslag ikke fører til at utløsermekanismen og lukene fryser fast.

En av grunnene til at gaupa ikke regnes som spesielt vanskelig å fange blant erfarne fangstfolk er at de ikke bryr seg om menneskelukt i forbindelse med fellene. Dessuten er de ganske nysgjerrige. Men de lærer. I forbindelse med forskningsprosjektet på gaupe i Hedmark fanget feltmannskapet gaupe i fotsnarer inntil rådyrkadaver som gaupa hadde tatt, mindre enn en halvtime etter at snarene var lagt ut. Men gauper som ble fanget en gang ved kadaver gikk ikke tilbake til disse dersom de merket at det hadde vært folk der. Under ordinær fangst er ikke dette noe stort problem, men gauper som av en eller annen anledning blir sluppet ut av ei felle eller bås, kommer nok til å være mistenksomme mot slike etter det.

Som ved all annen fangst ligger det mye forberedelser bak fremgangene og ved gaupefangst er det som nevnt avgjørende for resultatet at fellene står på rett sted. Den kunnskapen kan man verken lese eller kjøpe seg til, man må ut og spore.

Utstyr

Som med andre former for jakt er det viktig med riktig valg av jaktutstyr. Dette kan være avgjørende, spesielt når det gjelder en såpass utfordrende jaktform som ulvejakt. Viktig her er å huske at utstyret vil være forskjellige avhengig av hvilke jaktformer man velger å benytte. For drivere vil det være en fordel å ha minst mulig utstyr ute i terrenget, mens postskyttere vil kunne ta med seg mer mat, klær og utstyr siden de beveger seg forholdsvis lite.

Våpen

Det er tillatt å bruke både hagle og rifle på gaupe og som postskytter kan man godt ha med begge deler, hvis det ikke er langt å gå til posten. Noen foretrekker å bruke kombinert rifle/hagle eller drilling, slik at man har begge deler i ett våpen. Ulempen med disse er at de har sterkt begrenset skuddkapasitet, dessuten er de et kompromiss mellom to våpentyper og følgelig er det vanskelig å oppnå samme treffsikkerhet som med spesialvåpnene. Må man velge mellom hagle eller rifle, bør en ta rifla, dersom posten kan by på hold over tretti meter.

Bruker man hagle på gaupe er det stort sett det samme som gjelder som på rådyr senhøstes. Hagl nummer 2-3 og holdet bør begrenses til 20 meter. Det er fra 2005 forbudt å bruke blyhagl på jakt i Norge. Av haglpatroner anbefales Tungsten Matrix eller Hevishot. Disse har like bra drepeevne som blyhaglpatroner.

Det er krav om å bruke ekspanderende prosjektil med anslagsenergi på minst 980 joule (100 kgm) på hundre meter. Det vil si at alle kaliber fra .222 Remington og oppover er lovlige og aktuelle. Hvilket kaliber

▶ Godkjent treffpunkt på gaupe.

og rifletype man bruker er ikke så vesentlig. Det som teller er at man treffer med det man skyter med. Gaupa utgjør ingen stor blink, spesielt ikke rett forfra, og de har en tendens til å være i bevegelse når de kommer på post. Det viktigste når en bruker rifle på gaupejakt, er at man har trent mye med den på forhånd og vet at den fungerer også i snø og kulde. De fleste får kanskje bare en sjanse i sin jegerkarriere til å skyte ei gaupe, og da er mildt sagt surt om rifla klikker fordi man ikke har tatt fra hverandre sluttstykket og fjernet gammelt fett.

Jaktradio

Jaktradio er en stor fordel, forutsatt at man bruker ørepropp (som sitter inne i øret) og lavt volum. Da får man et visst begrep om hva som skjer når hundeføreren eller den som jager sender meldinger og kan skjærpe seg når det hetner til. Taushet er som nevnt gull for postskytteren, så det er ingen grunn til å prate i jaktradioen før alt håp om at gaupa kan komme på post er ute. Må man svare hundeføreren eller jaktlederen, kan dette gjøres ved at en trykker på senderknappen et vist antall ganger for ja eller nei.

Klær

Aktuelle klær for postskytteren er som under annen stillesittende vinterjakt. Ullundertøy og flere lag med varmeisolerende klær før et vindtett kleslag ytterst. I tillegg bra fottøy som er beregnet på nordisk vinterbruk. En kan godt bruke hvite kamuflasjeklær ytterst, men det viktigste er at klærne og eieren lager minst mulig lyd. Det gjelder og kle seg slik at man fryser minst mulig for en frossen postskytter klarer verken å sitte helt rolig eller skyte spesielt bra om gaupa skulle dukke opp. Har man et stykke å gå til posten, så putt det meste av klærne i sekken slik at en ikke er for svett når en kommer frem, for da er man garantert å fryse. Enkelte poster ligger slik til at man blir svett uansett før man er på plass, og da er det lurt å skifte undertrøye før man setter seg.

Et hundekoppel bør også finnes lett tilgjengelig også hos de som sitter på post, for skyter man på ei gaupe som fortsetter tross treff, er det viktig at hunden blir koblet. Det samme gjelder også om det kommer flere byttesbeviste hunder fram til den døde gaupa.

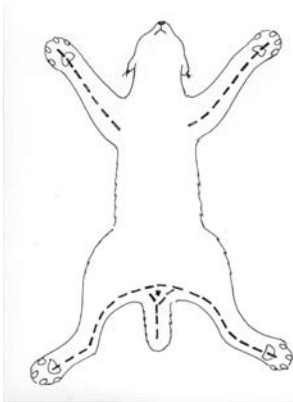
Utstyr for hundefører

For hundeføreren eller den som skal jage kan det være på sin plass med litt spesialutstyr. I bratt terreng er det en stor fordel å bruke truger i stedet for ski. De gir bedre feste, dessuten har man begge hendene fri, noe som er nødvendig når man skal spore med hund i bånd og dessuten klatre der det er brattest. Det finnes flere fabrikat og modeller på markedet, spesielt for bratt terreng. Disse er laget i aluminium og glassfiber/plast og har stålkjør under foten.

Oppakningen bør være minimal som hundefører - noe den også garantert blir etter hvert - og følgelig er det aktuelt med bare ett våpen. Ei lett, men robust og velskytende rifle med solid montasje og et kikkertsikte i det øvre prissjiktet vil være et fornuftig valg. Rifla bør være såpass tildekket under transport at det ikke kommer snø i kikkertsiktet eller inn i mekanismen, slik at den fryser. Og selvsagt må en ikke få snø i løpet, men en tapebit over munningen, som en også kan skyte gjennom, forhindrer det. Rifla bør også kunne bæres slik at man har begge armene frie.

▲ Taushet er gull for postskytteren, men når gaupa er skutt er det viktig å melde fra mht tildelte kvoter.

▲ Belgflåing av gaupe.

Jaktradio med ørepropp og bra rekkevidde er viktig, både når man skal informere under jakten og for å kunne bli plukket opp utpå kvelden på en brøytet vei, når man har havnet langt unna utgangspunktet. Hundepailer er også en fordel å ha, spesielt når losen drar ut av hørehold.

Ryggsekken, hoftebeltet eller hva en nå bruker, bør som nevnt ikke inneholde mer enn høyst nødvendig og det kan være følgende: Ekstra batteri til jaktradio og hundepailer, hodelykt, kompass, tørre vanter/votter og undertrøye, en halv til en liter energidrikk og eventuelt et lite lett fotoapparat.

Klærne bør være anpasset til at man skal bevege seg og svette mye. Det finnes i dag mye bra jaktbekledning, men ullundertøy er nok av det beste innerst mot kroppen. Det lages også ytterklær, selebukser og jakker for de som av en eller annen anledning klatrer i frosne fosser og fjell om vinteren. Disse har stor bevegelsesfrihet og er glatte slik at snøen ikke blir sittende på og fryser til is.

Behandling av felt gaupe

Det er en stor fordel å avtale på forhånd hva som skjer med felte gauper når det er flere som jakter sammen. I de fleste tilfeller får skytteren beholde gaupa, men den har også sin verdi i kroner og øre om man selger den for eksempel til en preparant. Da bør det være avklart om denne verdien skal beholdes uavkortet av skytteren eller fordeles mellom jaktlagsmedlemmene. Det samme gjelder også fordelingen av eventuelle skuddpremier. Noen steder krever jaktrettshaver inn en avgift for felte gauper og det bør også være avgjort på forhånd hvem som skal betale den. Det er viktig at alle forhold som kan bli gjenstand for diskusjon og uenighet er avklart på forhånd.

Flåing

For den som nøyer seg med et skinn på veggen, kan man flå gaupa selv. I likhet med reven kan gaupa belgflås. Det vil si at snittene legges på innsidene av benene og rundt analåpningen og litt ned fra halefestet langs halebeinet. Etter å ha flådd ut potene og bena og løsnet haleskinnet fra halebeinet, dras skinnet nedover mot hodet og over det, som flåes ut til slutt. Skal man gjøre det på "gamle" måten, skal heller ikke potene skjæres opp, men å flåes ut hele. Skuddhull bør syes igjen før man salter skinnet og sender det til garving, om en da ikke gjør også det selv. Er man usikker på den prosessen, bør man kanskje ikke starte med sitt "livs" gaupeskinn. Et belgflådd og garvet gaupeskinn er et dekorativt trofé på veggen.

Gaupekjøtt er også spisbart, men de siste årene har en måtte sende inn gaupeskrottene til NINA i Norge og Statens Veterinärmedicinska Anstalt i Sverige for analyser og forskning, så det har vært lite aktuelt.

Utstopping

Mange av de som feller ei gaupe vil ha den utstoppet og det er da viktig at gaupa i fersk tilstand og uflådd blir pakket inn i flere lag papir som suger opp blodet før den legges i tett plast og fryses. Skal den sendes med posten til preparanten er det viktig at det gjøres i begynnelsen av en uke uten helligdager, slik at den kommer frem i frossen tilstand. Preparanten ordner resten, men det kan være en ide å sjekke hvordan resultatet av vedkommendes tidligere arbeider er blitt. Å få ei død gaupe til å se levende ut er et kunststykke som ytterst få preparanter i Norden behersker.

REFERANSER

Trykksaker

- Andersen, R., Linnell, J., Odden, J., Andrén, H., Sæther, B.E., Moa, P.F., Herfindal, I., Kvam, T. & Brøseth, H. 2003. Gaupe - bestandsdynamikk, bestandsutvikling og høstingsstrategier. - Norwegian Institute for Nature Research Fagrapport 059
- Andersen, R., Odden, J., Linnell, J.D.C., Odden, M., Herfindal, I., Panzacchi, M., Høgseth, Ø., Gangås, L., Brøseth, H., Solberg, E.J. & Hjeljord, O. 2005. Gaupe og rådyr i sørøst-Norge: oversikt over gjennomførte aktiviteter 1995-2004. - NINA Rapport 29: 1-41.
- Andersen, R., Kvam, T., Linnell, J., Moa, P.F., Odden, J. & Swenson, J. 2001: Møt gaupa; uproblematisk rovdyr – eller notorisk lystmorder?- I: Pedersen, H. C. & Jonsson, B. (Red.); NINAs strategiske instituttprogrammer 1996-2000: Bærekraftig høsting av bestander. Sluttrapport. - NINA Temahefte 18: 78-85.
- Brainerd, S., Brøseth, H., Odden, J. 2005. Slik overvåkes gaupa. Jakt & Fiske Nr. 1-2:54-56.
- Bakka, D. 1997. Framtidens lodjurshundar. Jaktjournalen 12: 12-15.
- Bakka, D. 1997. Hva er en bra gaupehund? Jaktjournalen 4, Norgespesial: 2-4.
- Bakka, D. 1998. Lodjursfångst med hjälp av hund. Jaktjournalen 9: 58-61
- Bakka, D. 1999. Gaupa vårt mest fascinerende jaktvilt. Jeger 2000: 135-151
- Bakka, D. 1999. Placera lodjursfällorna på rätt ställe. Jaktjournalen 10: 40-41.
- Bakka, D. 2000. Coonhounds jagar lodjur i Norden. Jaktjournalen 6: 70-74
- Bakka, D. 2002. Förbered lodjursfångsten. Jaktjournalen 10: 30.
- Direktoratet for naturforvaltning. 1999. Bjørn, jerv, ulv og gaupe - vårt ansvar. Brosjyre.
- Gangås, L. 2003. Gaupejakt. S. 362-365. i Kirkemo, O. (Red.) Aschehoug og Gyldendals jakt, fiske og friluftsliv i Norge. Bind 1: Lavland. Kunnskapsforlaget ANS, Oslo.
- Karlsen, Dag H. 2004. Bergtatt i brattlende – gaupejakt. Jakt og Fiske Nr. 1-2:32-36.
- Landa, A. 1999. Spor og tegn. Et hefte til hjelp i bestemmelse av store rovdyr. Norsk institutt for naturforskning, Trondheim. S. 1-20.
- Liberg, O. 1997. Lodjuret: viltet, ekologin och människan. Svenska jägareförbundet. 95 s.
- Linnell, J.D.C., Støen, O.G., Odden, J., Ness, E., Gangås, L., Karlsen, J., Eide, N. & Andersen, R. 1996. Gaupe og rådyr i østre deler av Hedmark. Norwegian Institute for Nature Research Oppdragsmelding 414: 1-38.
- Moa, P.F., Herfindal, I., Odden, J., Linnell, J.D.C., Austmo, L.B. & Andersen, R. 2003: Har kvotejakt på gaupe redusert tapet av lam på utmarksbeite?. - I: Brainerd, S. (Red.); Konfliktdempende tiltak i rov vilforvaltningen. NINA Fagrapport 66, pp. 29-31.
- Odden, J., Linnell, J. D. C., Gangås, L. & Andersen, R. 2002. Hva har 7 års forskning på gaupe lært oss? Våre Rovdyr 1/2002: 36-45.
- Skancke, T. W. 1998. Gaupekast i Hallingdal. Jakt og Fiske Nr. 12:40-43.

Nyttige lenker:

Det skandinaviske gaupeprosjektet: <http://scandlynx.nina.no>

Norsk Institutt for naturforskning: <http://www.nina.no>

NINAs rovviltsider NIDAROS: <http://nidaros.nina.no>

Norges Jeger- og Fiskerforbund: <http://www.njff.no>

Miljøverndepartementet: <http://odin.dep.no/md>

Direktoratet for naturforvaltning: <http://www.dirnat.no>

Fylkesmennene: <http://www.fylkesmannen.no>

